

Uloga pasa pomagača u odgoju i obrazovanju djece mlađe školske dobi

---

Dujmić, Sara

Master's thesis / Diplomski rad

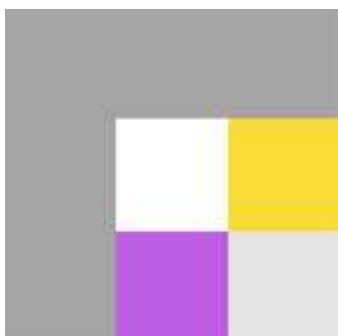
2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Education / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:141:361987>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-02**

Repository / Repozitorij:

[FOOZOS Repository - Repository of the Faculty of Education](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Sara Dujmić

Uloga pasa pomagača u odgoju i obrazovanju djece mlađe školske dobi

DIPLOMSKI RAD

Slavonski Brod, 2015.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni učiteljski studij

**ULOGA PASA POMAGAČA U ODGOJU I OBRAZOVANJU DJECE
MLAĐE ŠKOLSKE DOBI**

DIPLOMSKI RAD

Predmet: Poznavanje biljaka i životinja

Mentor: izv.prof.dr.sc. Irella Bogut

Student: Sara Dujmić

Matični broj: 2419

Modul: Modul C – smjer strani jezik (engleski jezik)

Slavonski Brod

srpanj, 2015.

Ovaj je diplomski rad izrađen na Fakultetu za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku, dislociranome studiju u Slavonskome Brodu iz kolegija Poznavanje biljaka i životinja.

Zahvaljujem mentorici izv.prof.dr.sc. Irelli Bogut na suradnji, pomoći, savjetima i podršci. Također, zahvaljujem Osnovnoj školi Antuna Mihanovića u Slavonskom Brodu i učiteljici Snježani Sedlo koja mi je omogućila da u njezinom razredu provedem svoju radionicu.

Zahvaljujem svima na suradnji i savjetima te mogućnosti da pišem o psima te predivnom utjecaju koji ostavljaju na čovjeka svojom dobrotom.

“Ne postoji psihijatar koji će vam pomoći kao pas koji vam liže lice.”

Ben Williams

Sažetak

Pas je sisavac i zvijer koja od davnih vremena živi zajedno s čovjekom. Ova povezanost započinje zajedničkim lovom, a danas psi uvelike pomažu i pridonose ljudskom životu radom u policiji, u bolnicama, školama i staračkim domovima. U ovom radu govorit ćemo o ulogama psa koje predstavljaju inovaciju i pomoć u odgojno-obrazovnom procesu. Terapijski i rehabilitacijski psi predstavljaju veliku pomoć u nastavnom procesu te pomažu učenicima i učiteljima svojim terapijskim učinkom, ali i u svakodnevnim aktivnostima. Iako nevjerojatno, pas zbilja može pomoći djeci mlađe školske dobi u smanjenju stresa i anksioznosti, ali i sa stanjima kao što su ponašajni poremećaji, kronične bolesti te poteškoće u čitanju.

Ključne riječi: pas, pomoć, terapijski pas, rehabilitacijski pas, djeca mlađe školske dobi

The dog is a mammal and a beast which lives with humans from ancient times. This connection began with hunting, but nowadays dogs help and contribute to human lives with their work in the police, hospitals, schools and nursery homes. In this paper we will talk about many roles of dogs and their helpfulness in the educational process, their ways of helping pupils and the teachers with their therapeutic effect, but, also, in everyday activities. Even though it's hardly believable, the dog can help children of young age reduce stress and anxiety, but, also, with conditions such as behavioural disorders, chronic diseases and difficulties in reading.

Key words: dog, help, therapy dog, service dog, children of young school age

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Što je pas?.....	2
2.1. Kinologija.....	2
2.2. Pasmine pasa	3
2.2.1. Psi za djecu.....	3
2.2.1.1. Bigl.....	3
2.2.1.2. Škotski ovčar	4
2.2.1.3. Njufaundlend.....	4
2.2.1.4. Oštrodlaki jazavčar	5
2.2.1.5. Dalmatinski pas	6
2.2.1.6. Erdel terijer.....	6
3. Povijesni razvoj psa.....	7
3.1. Biološko podrijetlo pasa	7
3.2. Evolucija pasa.....	8
4. Građa tijela psa.....	10
4.1. Tipovi glave.....	12
4.2. Zubalo.....	14
5. Psihologija i njezina primjena u kinologiji.....	16
5.1. Psihofizičke osobine psa.....	16
5.2. Priroda pasje inteligencije	17
5.3. Urođeno ponašanje psa.....	18
5.3.1. Zašto pas jede travu?	18
5.3.2. Zašto psi zakopavaju hranu, kosti i slično?	18
5.3.3. Zašto kad laje jedan pas, laju i svi ostali psi u okruženju?	19
5.3.4. Zašto psi trče za automobilima, biciklima, ljudima?.....	19
6. Psi pomagači.....	20
6.1. Rehabilitacijski psi	20
6.2. Psi vodiči	21
6.3. Terapijski psi	22
7. Uloga psa u odgojno – obrazovnom procesu.....	23
7.1. Dijete i pas.....	23
7.2. Pas u učionici.....	27
7.2.1. Priprema učionice za psa	27
7.3. Pas i djeca s autizmom	29

7.4.	Pas i djeca s kroničnim bolestima	30
7.5.	Pas i djeca s emocionalnim i ponašajnim poremećajima	31
7.6.	Pas i djeca s poteškoćama u čitanju.....	31
7.6.1.	R.E.A.D. program.....	32
8.	Empirijski dio	34
8.1.	Cilj istraživanja.....	34
8.2.	Kontekst istraživanja	34
8.3.	Plan istraživanja	34
8.4.	Opis procesa	36
8.5.	Rezultati istraživanja	38
9.	Zaključak.....	43
10.	Literatura	44
11.	Prilozi	46
11.1.	Početna anketa	46
11.2.	Materijali za radionicu.....	47
11.2.1.	Pitanja po grupama	47
11.2.2.	Rad na tekstu	48
11.3.	Završna anketa.....	51
12.	Popis slika.....	52

1. Uvod

Nedvojbeno je da u modernom društvu psi zauzimaju značajno mjesto u životima mnogih ljudi. Samo u Velikoj Britaniji postoji više od 9 milijuna pasa, a u Sjevernoj Americi više od 52 milijuna. (Coren, 1996.) U velikim gradovima Sjeverne Amerike više od 20% ljudi dijeli svoj život s psima. (Coren, 1996.) Usprkos velikom zanimanju za najstarije čovjekove pratioce, začuđujuće je kako ljudi često nemaju ni najobičnije znanje o njima. (Coren, 1996.)

Znanje o psima kod većine ljudi vrlo je površno. Svjesni smo kako ljudi mogu pomoći međusobno jedni drugima kroz razne oblike komunikacije, razgovor, slušanje i savjetovanje, ali tako zaboravljamo na čovjekovog najboljeg prijatelja - psa. Pse uglavnom prepoznajemo kao kućne ljubimce koji nas čine sretnima, međutim, sve više istraživanja potvrđuje ono u što sumnjamo, a to je da psi imaju pozitivan učinak i na naše zdravlje. (Rovner, 2012.) Aubrey Fine¹ tvrdi kako se psi u svrhu medicine koriste već preko 150 godina. (Rovner, 2012.) Kada govorimo o medicinskim svrhama, mislimo na rehabilitacijsku i terapijsku pomoć pasa osobama kojima je pomoć potrebna.

U cijelom svijetu postoje udruge koje se bave treniranjem pasa pomagača i njihovom prilagodbom osobama kojima je potrebna pomoć u rehabilitacijskom ili terapijskom smislu te uključivanjem u sam proces rehabilitacije i terapije. Dvije poznatije udruge koje se bave treningom pasa te procesima rehabilitacije i terapije pomoću pasa u Republici Hrvatskoj su Centar za rehabilitaciju Silver² te Psi pomagači³.

Cilj ovog diplomskog rada je istražiti koliko zapravo znamo o psima te, prvenstveno, upoznati čitatelje s raznolikim i bitnim ulogama pasa, kako u svakodnevnom životu, tako i u odgojno – obrazovnom procesu. Nadalje, osvijestiti i pomoći čitateljima i onima koji su sudjelovali u procesu istraživanja da uvide potencijal pasa te da, ukoliko i sami posjeduju psa, nastoje te potencijale ispuniti.

---

¹ Psiholog i profesor na Sveučilištu u Kaliforniji, <http://www.aubreyhfine.com/>

² Centar za rehabilitaciju Silver – službena web-stranica <http://czrs.hr/>

³ Udruga Psi pomagači – službena web-stranica <http://www.psipomagaci.hr/>

2. Što je pas?

Svakodnevno gledamo svoje ili tuđe pse te za većinu njihovog ponašanja nemamo objašnjenje ili njihovom ponašanju i reakcijama pripisujemo različita mistična svojstva. (Bolha, 2014.) U većini slučajeva ipak se radi o duboko ukorijenjenim predrasudama o psima bez osnovnog znanja ili shvaćanja o tome što je pas. Pas, *Canis familiaris*, sisavac je i zvijer koja pripada porodici pasa (*Canidae*) koja obuhvaća lisicu, čaglja i vuka te australskog dinga. (Bolha, 2014.)

Od pradavnih vremena pas i čovjek žive zajedno te su, možemo reći, međusobno ovisni. Kroz cijeli proces pripitomljavanja pas je promatrač i pratilac ljudskih zajednica. Pas se hranio ostacima hrane koje je čovjek ostavljao te je čovjeku pomagao u lovu, a tu se javlja i prvi oblik selekcije u pogledu brzine. Ovo su sami počeci *kinologije*, a što je to zapravo *kinologija*? (Maduna, 1991.)

2.1. Kinologija

Znanost o psima naziva se kinologija. Potječe od grčkih riječi '*kynos*' i '*logos*' iz čega proizlazi da je čovjek koji se bavi proučavanjem, stručnim uzgojem te vrednovanjem pasa *kinolog*. Ljudi koji su ljubitelji pasa, koji ih vole i njeguju zovu se *kinofili*. (Bolha, 2014.)

Glavni cilj kinologije je unapređivanje i usavršavanje pasmina i popularizacije kinologije kao nauke i sporta. (Maduna, 1991.) Kada pričamo o kinolozima kao pojedincima, osnovni cilj, dakako, treba biti da psa održi što zdravijim, da ga se dobro odgoji, školuje i da se njegovim prisustvom u kinologiji unaprijedi pasminu, a samim tim i kinologiju. (Maduna, 1991.)

Kinološke organizacije brinu samo o čistokrvnim psima, odnosno, o onima koji posjeduju rodovnik. (Bolha, 2014.) U rodovnoj knjizi pojedine zemlje upisani su svi rasni psi. Najveća međunarodna kinološka organizacija po broju zemalja članica je Međunarodna kinološka federacija⁴ (*Federation Cynologique Internationale*), osnovana u Parizu 1991. godine. (Bolha, 2014.) Najrazvijenije su kinološke zemlje, dakako, Velika Britanija, Francuska, Njemačka, Nizozemska, Belgija, Italija i SAD. (Maduna, 1991.)

---

⁴Službena web-stranica Međunarodne kinološke federacije <http://www.fci.be/en/>

2.2. Pasmine pasa

Pojam čistokrvnosti označava siguran podatak da neki pas potječe od roditelja koji su pripadnici iste pasmine. (Bauer, 1985.) Pripadnici istih pasmina nose karakteristička nasljedna obilježja kojima se razlikuju od drugih životinja iste vrste.

U ovom dijelu rada usredotočit ćemo se na pasmine koje su prikladne za djecu. Iako je teško reći koje su pasmine dobre za djecu jer svaki pas može ugristi, ako nije pravilno odgojen i školovan.

2.2.1. Psi za djecu

2.2.1.1. *Bigl*

Bigl je odličan partner za igranje s veselom i živahnom djecom. (Klever, 1995.) Bigl je vrlo samostalan i popularan je za društvo zbog svoje srdačne prirode i niskog stupnja agresije. (Bolha, 2014.) Stvarna veličina i izgled razlikuju se od zemlje do zemlje. (Bolha, 2014.) Prosječna je visina bigla između 33 i 41 cm, a težina između 8 i 14 kg. Životna dob bigla je 13 godina. (Bolha, 2014.)

Slika 1. Bigl (preuzeto s: http://www.mlady-vedec.eu/images/easyblog_images/259/bigl.jpg)

2.2.1.2. Škotski ovčar

Škotski ovčari su psi kojima je potrebna ljubav, dobar odgoj i svakodnevno čišćenje. (Klever, 1995.) Ovo je plemenit i lijep pas. Mužjak je visok od 55 do 60 cm, a ženka od 50 do 55 cm. (Bauer, 1985.) Za manje stanove je primjereniji šetlandski ovčar jer je manji.

Slika 2. Škotski ovčar (preuzeto s: <http://www.index.hr/images2/Skotskiovcar-Shutter.jpg>)

2.2.1.3. Njufaundlend

Ovaj pas voli biti na otvorenom i voli se kupati. Naročito voli djecu, a oni ga mogu jahati kao konja za zabavu. Odgoj njufaundlenda je jednostavan jer su obično poslušni. (Klever, 1995.) Njufaundlendi su potomci izumrlog psa sv. Ivana, a uzgajaju se već stotinu godina. (Bolha, 2014.) Danas se skupina njufaundlenda koriste u Francuskoj u sklopu hitne službe za spašavanje u moru. (Bolha, 2014.) Njihova visina je prosječno 66-71 cm, a težina 50-68 kg. Životna dob njufaundlenda je 9-11 godina. (Bolha, 2014.)

Slika 3. Njufaundlend (preuzeto s : http://veterina.info/images/stories/rase_pasa/njufaundlender.jpg)

2.2.1.4. *Oštrodlaki jazavčar*

Ovaj jazavčar jedan od najživahnijih i prijaznijih jazavčara te je odličan partner za igranje. Prati djecu u njihovoj igri, ali bitno je da su djeca zrela i dobro odgojena. (Klever, 1995.)

Slika 4. Oštrodlaki jazavčar (preuzeto s: http://webmarket.rs/uploads/w/th_ostrodlaki-jazavicar-sl.02-1397242926.jpg)

2.1.2.5. *Dalmatinski pas*

Dalmatinski psi su nadasve živahni psi koji se vole kretati. Oni brinu o tome da se djeca puno kreću na svježem zraku te se znaju prilagoditi volji i temperamentu djece. Nezahtjevni su i lako uče. (Klever, 1995.)

Slika 5. Dalmatinski pas (preuzeto s: <http://www.zivotinje.rs/slike/itemImg/1392210961tinac.jpg>)

2.1.2.6. *Erdel terijer*

Ovaj terijer dobar je partner u igri te dok se igra ima dobro razvijen obrambeni mehanizam. S ovim psom dijete može samo otići u park. Lako se njeguje, ali mora živjeti u dovoljno velikom stanu te mu je potrebno puno kretanja koje koristi i njemu i djetetu. (Klever, 1995.) Kvadratične je građe te čvrstih kostiju i oštre dlake koju treba dotjerivati čime glava dobiva cilindričan oblik. Visina mužjaka kreće se od 58 do 61 cm, a ženski od 55 do 58 cm. (Bauer,

1985.)

Slika 6. Erdel terijer (preuzeto s: <http://www.mojaooza.com/upload/kategorije/psi/rase-pasa-stranice-u-pripremi/erdel-terijer-engleska-rasa/erdelterier-3.jpg>)

3. Povijesni razvoj psa

Kako bismo shvatili razum domaćeg psa, moramo najprije upoznati njegovo biološko podrijetlo, evoluciju i povijesni razvoj.

3.1. Biološko podrijetlo pasa

Postoje mnoge teorije o biološkom podrijetlu današnjih udomaćenih pasa, ali dokaza ima malo. Prvi dokazi o postojanju porodice pasa *Canidae*, potječu iz perioda prije trideset i osam milijuna godina. (Coren, 1996.) U porodici kanida, iz skupine *Carnivora*, nalazimo mnoge životinje nalik psu. Najpoznatije su vukovi, lisice, čagljevi, kojoti, dingo i divlji psi. Znanstvenici najčešće spominju vuka i čaglja kada nagađaju koji je od spomenutih bio pripitomljen i postao domaći pas. (Coren, 1996.)

Paleontolozi se općenito slažu da je najstariji predak psa bio *miacis*, čudna životinjica koja je živjela na drveću. Bio je veličine kune, imao je kratke noge, dugi rep, dugačko tijelo, srednje dugi vrat i šiljaste uši. Osim pasa, potomci *miacisa* su svi medvjedi i sve mačke. (Coren, 1996.)

Slika 7. Miacis, (preuzeto s:

<https://designeranimals2011.wikispaces.com/file/view/miacis.jpg/238661981/540x279/miacis.jpg>)

Danas postoji barem trideset i devet različitih vrsta kanida. Svi domaći psi pripadnici su vrste *Canis familiaris*, koja uključuje veliki broj različitih pasmina. Prema kinološkim izvorima

registrirano je više od četiri stotine vrsta domaćih pasa, a procjenjuje se da diljem svijeta ima više od osam stotina. (Coren, 1996.)

3.2. Evolucija pasa

Prema novijim istraživanjima smatra se da je domaći pas evoluirao od grupe Europskih vukova prije 18,800 - 32,100 godina. (Yong, 2013.) Ovo istraživanje rađeno je na temelju uzetih DNK uzoraka pasa i vukova, uključujući 18 drevnih fosila. (Yong, 2013.) Također, pratilo je dva prijašnja istraživanja koja su imala dva različita zaključka. Jedno istraživanje tvrdilo je da su psi pripitomljeni prije 10,000 godina tijekom agrikulturalne revolucije, a drugo istraživanje tvrdi da su se vukovi i psi razdvojili prije 32,000 godina negdje u Istočnoj Aziji. (Yong, 2013.)

Kako bi se došlo do zaključka, okupljen je tim stručnjaka pod vodstvom Olafa Thalmanna⁵ te su analizirali DNK spomenutih 18 fosila. S tim DNK uzorcima usporedili su uzorke DNK 49 modernih vukova te 77 modernih pasa te načinili obiteljsko stablo koje je obuhvatilo njihove međusobne odnose i veze.

Slika 8. Sivi vuk i pas, (preuzeto: <https://mornarius.files.wordpress.com/2013/12/untitled.png?w=500>)

⁵ Olaf Thalmann sa Sveučilišta Turku u Finskoj

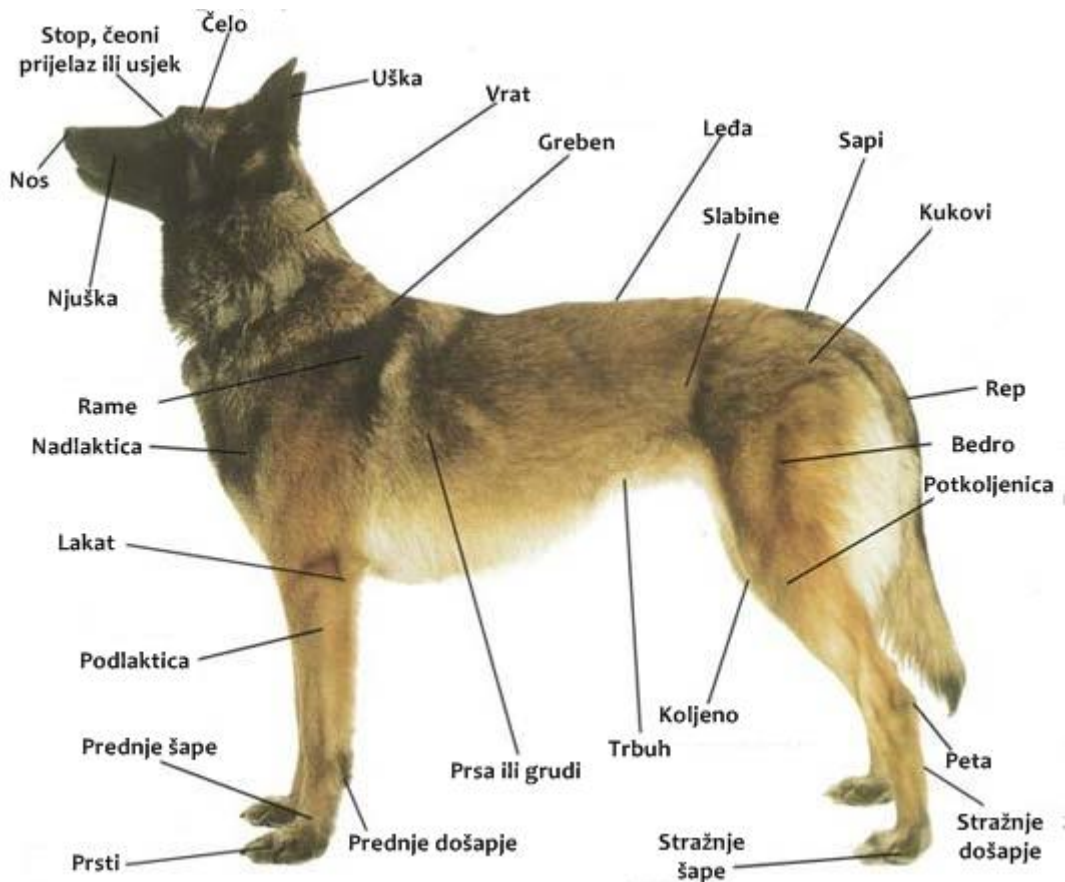

Stablo je uvjerljivo istaknulo Europu kao glavni neksus pripitomljavanja pasa te ukazalo kako su psi više povezani sa drevnim Europskim kanidima nego vukovima iz Kine ili Srednje Azije. (Yong, 2013.) Pomoću ovog otkrića, možemo pretpostaviti da je populacija vukova iz Europe koja je pomogla u razvoju modernog psa, vrlo moguće izumrla. Prema tom novom stablu veliki broj pasa dijele zajedničkog pretka od prije 18,800 godina, a dijele pretke s vukom od prije 32,100 godina. Pretpostavlja se da su pripitomljeni tijekom tog vremena. (Yong, 2013.)

Ovakav vremenski tijek odgovara dokazima dobivenim od fosila. Najstariji fosili psa dolaze iz Zapadne Europe i Sibira, i smatraju se starim cca. 15,000 godina.(Yong, 2013.) Vjeruje se da su povezani s Europskim lovcima sakupljačima kojima su pomagali sakupljati plijen te su s vremenom evoluirali u domaćeg, pitomog psa. (Yong, 2013.)

4. Građa tijela psa

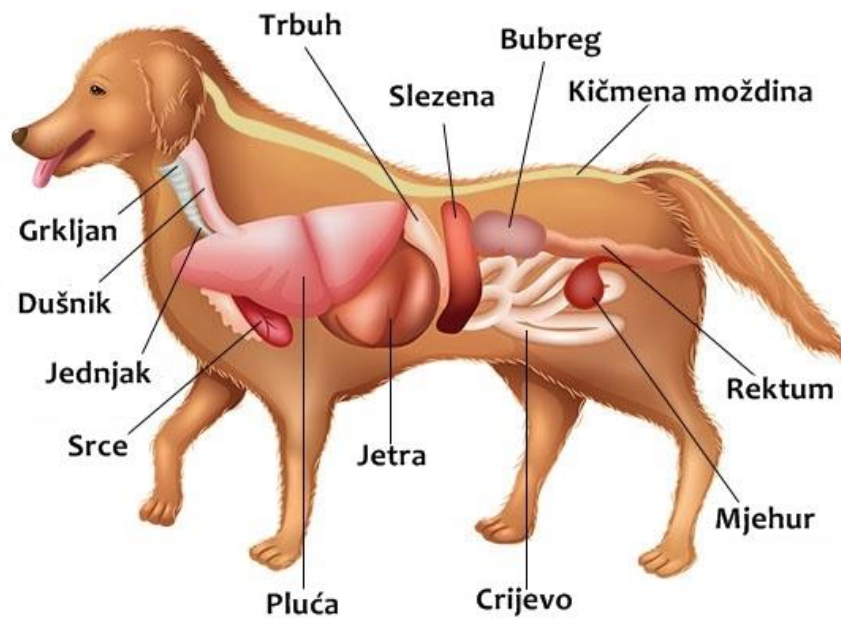
Pas potječe od životinja koje su bile prilagođene da same love svoju hranu. Raznolikosti koje uočavamo u pasminama pasa se zasnivaju na velikim razlikama u težini tijela. (Bauer, 1985.) Postoje pasmine čiji su predstavnici teški 1 kg, a postoje i predstavnici raznih pasmina težih i od 90 kg, a svi skupa pripadaju istoj životinjskoj vrsti. (Bauer, 1985.)

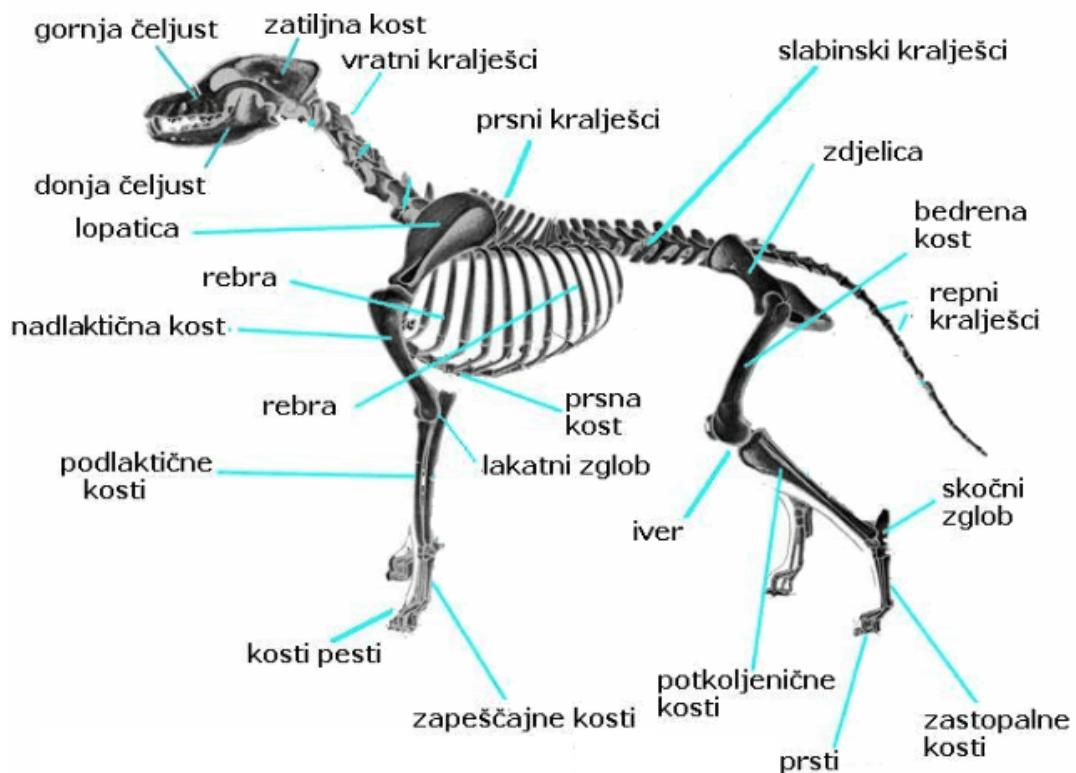
Slika 9. Anatomske nazivlje vidljivih dijelova tijela (preuzeto s:

http://nancytanner.files.wordpress.com/2012/10/anatomy_chart.jpg; Bauer, 1985.)

Unatoč nekim razlikama, svi psi su građeni na isti način. (Bauer, 1985.) Oblik tijela pojedinog psa ovisi o građi kostura, masi mišića i njihovoj razvijenosti, te o građi pojedinih vidljivih dijelova tijela kao što su glava, uške i rep. (Bauer, 1985.) Na građu tijela još utječe i krzno, kako kvalitetom dlake, tako i bojom krzna. (Bauer, 1985.)

Slika 10. Unutrašnji organi (preuzeto s: <http://www.buzzle.com/images/diagrams/dog-internal-anatomy.jpg>)

Slika 11. Kostur (preuzeto s: <http://i4.photobucket.com/albums/v130/Playmakers/2011/skeleton.gif>)

Stručnjaci su došli do zaključka da se psi mogu podijeliti u 4 osnovna tipa, a to su:

- **lupoidni tip** – psi koji građom nalikuju vukovima (ovčarski psi, polarni psi, terijeri,...),
- **molosoidni tip** – psi koji građom nalikuju mološkim psima (planinski psi, pastirski psi, doge i dogoliki psi),
- **brakoidni tip** – psi koji građom tijela nalikuju psima goničima (lovački psi) i
- **graiodni tip** – svi hrtovi i hrtoliki psi.

4.1. Tipovi glave

Razlikujemo četiri osnovna tipa glave: brakoidnu glavu, lupoidnu glavu, molosoidnu glavu i graiodnu glavu. (Bauer, 1985.)

Slika 12. Brakoidna glava – istarski gonič (preuzeto s: <http://static.panoramio.com/photos/medium/28511043.jpg>)

Slika 13. Lupoidna glava – hrvatski ovčar (preuzeto s :
<http://i257.photobucket.com/albums/hh238/SLAVONSKI-BROD/HRVATSKI%20OVČAR/holulu-1.jpg?t=1203234994>)

Slika 14. Molosoidna glava – napuljski mastif (preuzeto s:
http://i311.photobucket.com/albums/kk466/festina19/DSC_0541.jpg)

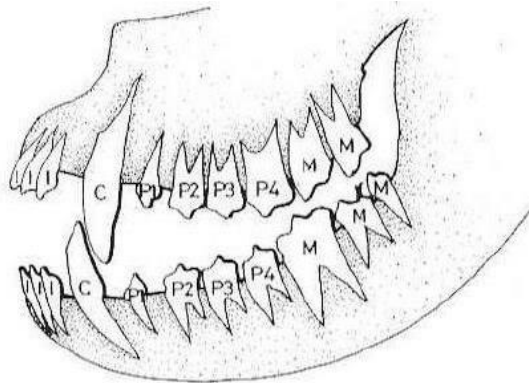

Slika 15. Graoidna glava – ruski hrt (preuzeto s: <http://www.pasoddy.com/pasmine/img/borzoi.jpg>)

Kada govorimo o različitim oblicima glave možemo spomenuti šiljastoklinastu glavu kod dobermana, tupoklinastu glavu šarplaninca, četvrtastu glavu doge, glavu bez gubice kod pekinškog psića, klinastu glavu s ovnujskim nosom bulterijera i okruglu glavu sa šiljastom njuškom čiaue.

4.2. Zubalo

Po svojoj prirodi pas je zvijer koja u divljini hvata, kolje i dere žrtvu te kida komade mesa i drobi velike kosti te ih jede. Upravo takvom načinu života prilagođeno je i njegovo zubalo.

I = Incisivi ili sjekutići
 C = Canini ili očnjaci
 P = Praemolares ili pretkutnjaci
 M = Molari ili kutnjaci

(Bauer, 1985.)

Slika 16. Zubalo psa (preuzeto s: <http://i118.photobucket.com/albums/o90/crnojacic/11-teeth.jpg>)

Odrasli pas ima 42 zuba, 20 u gornjoj i 22 u donjoj čeljusti. Prema smještaju u čeljusti, građi i namjeni dijelimo ih na sjekutiće, očnjake, pretkutnjake i kutnjake. U svakoj čeljusti nalazi se po tri sjekutića s lijeve i desne strane koji se zovu prednjak, srednjak i krajnjak. Zatim dolazi očnjak, a iza njega su četiri pretkutnjaka. Prvi pretkutnjak je malen, a ostali se povećavaju tako da je četvrti u gornjoj čeljusti, ujedno i najveći zub zubala i zove se *derač*. (Bauer, 1985.)

Položaj pojedinih zubi u čeljusti i odnos zubi pri ugrizu od velike je važnosti za mogućnost prirodnog uzimanja hrane. Povremeno se mogu uočiti nepravilnosti u odnosu sjekutića gornje i donje čeljusti. (Bauer, 1985.)

5. Psihologija i njezina primjena u kinologiji

Poznato je da pas nema sposobnost razmišljanja, ali ima razvijene sposobnosti prilagođavanja i razvijanja određenih navika. Čovjek, često, prilikom kontakta s psom brzopleto donosi odluke koje znaju biti pogrešne te vode do konflikta između njega i psa. Pas je, kao i čovjek, jedinstvena jedinka te isto tako, za svakog psa moramo imati jedinstven pristup. (Maduna, 1991.)

Kako bismo ostvarili uvjet za pravilan kontakt s psom moramo poznavati osobine psa i moramo biti u stanju uočiti i pravilno protumačiti svaku njegovu reakciju. Kada je ovo ostvareno, povjerenje između psa i čovjeka biti će potpuno. (Maduna, 1991.)

5.1. Psihofizičke osobine psa

Za čovjekov život, najvažnija osjetila su vid, sluh, njuh i okus, ali kod psa najvažnije osjetilo je njuh. Stupanj razvoja osjetila ovisi o pasmini, obliku, pogodnostima u kojima pas živi te kojima se prilagođava. (Bolha, 2014.) Poznato je da najrazvijeniji njuh imaju psi s dugim i širokim njuškama, a da najbolje razvijeno osjetilo sluha imaju psi s dignutim i lakopokretnim ušima. (Bolha, 2014.)

Refleksi su reakcije organizma na podražaje. Nastanak reakcija može biti različit, a refleksi mogu biti živčani i hormonalni. Postoje refleksi koji su prirodni i naučeni te se prenašaju na potomke. Kod pasa nastaju burne reakcije na podražaju te se lako uzbude. Dobrim odgojem pas će odmalena imati dobre navike koje su stečene školovanjem. (Bolha, 2014.)

Nagon je motivirajući faktor koji nastaje iz neke unutarnje potrebe. Ako rastezanje, zvijevanje i traženje hrane shvatimo kao nagon možemo lako ćemo ga protumačiti kao nešto što psa prisiljava na neko činjenje. (Bolha, 2014.)

Instinkt je prirodna sposobnost životinja kada određene situacije izazovu podsvjesnu reakciju. (Bolha, 2014.)

Temperament je skup psihičkih osobina koje pas izražava u obliku raspoloženja. Psima različitog temperamenta treba i različito školovanje. (Bolha, 2014.)

Razlikujemo četiri osnovna tipa temperamenta:

- Koleričan tip (razdražljiv) – pas koji se lako uzbudi te čiji proces uzbuđenja prevladava nad procesom smirivanja. Ovakav pas treba mnogo kretanja, a po naravi je obično oštar.
- Sangvinik (uzdržan) – pas koji označava psihički stabilne, živahne te veoma uravnotežene pse. Stanje uzbuđenja i smirivanja je jednakomjerno te se izmjenjuje.
- Flegmatik (ravnodušan) – pas čiji je proces uzbuđenja i smirenja umjeren. Ovakvi psi obično su mirni, teško se uzbude i ne mare za okolinu.
- Melankolik (malodušan) – pas čiji proces uzbuđivanja i smirivanja je veoma spor i slab. Ovo su ugodni psi, pasivni i osjetljivi na jake podražaje. (Bolha, 2014.)

Navedeni tipovi temperamenata se rijetko javljaju u opisanim oblicima, obično se temperament većine pasa sastoji od više sastavnica više vrste temperamenata. (Bolha, 2014.)

5.2. Priroda pasje inteligencije

Ovdje ćemo se osvrnuti na Gardnerovu teoriju višestrukih inteligencija.

Za njega postoji sedam važnih inteligencija: lingvistička, logičko – matematička, prostorna, glazbena, tjelesno-kinestetička, interpersonalna i intrapersonalna inteligencija. Iako je Gardner svojom teorijom raščlanjivao inteligenciju čovjeka, ona uključuje i neke specifične sposobnosti tipične za pse, te neke druge o kojima se može raspravljati.

Započnimo stoga s inteligencijama koje „može imati pas“. Prva je **prostorna inteligencija**. Ona predstavlja sposobnost da se u glavi zadrži model organizacije vanjskog svijeta, pozicija predmeta u prostoru, relativna udaljenost između njih, itd. Pas koji pokazuje ovu vrstu inteligencije pamti gdje se u kući nalazi omiljena igračka, gdje ste pohranili njegovu uzicu ili gdje je njegov krevet. (Coren, 1996.)

Druga dimenzija Gardnerove višestruke inteligencije je **tjelesno-kiestetička inteligencija**. Ona psima omogućuje koordinaciju tjelesnih pokreta, jednakih onim koji su čovjeku neophodni za tipkanje, plesanje ili športske aktivnosti. I psi nauče preskakati prepreke, skakati u dalj, balansirati na gredi ili penjati se ljestvama, stoga njima je ovaj vid inteligencije neophodan za takmičenja u poslušnosti i agilnosti. (Coren, 1996.)

Pas, također, posjeduje **intrapersonalnu inteligenciju**. To je svojevrsno samoznanje, nešto poput poznavanja vlastitih mogućnosti i granica. Pas koji se koleba ili odbija skočiti preko prepreke zna da je ona za njega previsoka ili preširoka te time dokazuje ovu vrstu

inteligencije. Ona je jako važna jer ju mora koristiti kao neku svjesnu obradu podataka. On, dakle, razmišlja o visini skoka, ocjenjuje ga prema vlastitim mogućnostima, možda zamišlja koliko visoko može skočiti i tako dalje. (Coren, 1996.)

Sljedeća vrsta pasje inteligencije odražava činjenicu da su psi društvena bića. To je **interpersonalna inteligencija** koja psima omogućava međusobnu komunikaciju, štovanje vođe čopora i prihvaćanje pravila zajednice. (Coren, 1996.)

5.3. Urođeno ponašanje psa

Neovisno o davnoj povijesti i teorijama o nastanku današnjih pasa, o kojima smo govorili u trećem poglavlju, psi su zadržali određena urođena ponašanja, koja se kod nekih izražavaju snažnije, a kod nekih slabije. (Bolha, 2014.) Ovu pojavu nazivamo *atavizam*.

Primjere takvog ponašanja pronalazimo u jedenju trave, zakopavanju hrane, lančanom lajanju i zavijanju pasa u susjedstvu, trčanju za automobilima, grebanje šapama po zemlji, označavanje urinom,... (Bolha, 2014.) Možemo zaključiti da se radi o ponašanjima koja su generacijama i naraštajima unazad ukorijenjena u genski kod psa te većinu tih ponašanja nije potrebno korigirati kada ih ponavlja, ali niti nagrađivati. (Bolha, 2014.)

5.3.1. Zašto pas jede travu?

Pas se nekada hranio isključivo mesom životinja koje je lovio, ali danas se psi uglavnom hrane dehidriranom hranom. Pas se hrani travom, ali ne svakom, već, tzv. *Pasjom hranom*. (Bolha, 2014.) Travom si olakšava probavu jer nekad kad se čisti proguta dlake koje mu ostaju u želucu. Trava mu, tako, pomaže da dlaku povrati, ali i pospješuje funkcije crijeva i želuca te sadrži vitamine. (Bolha, 2014.)

5.3.2. Zašto psi zakopavaju hranu, kosti i slično?

Ako pas raspolaže većom količinom hrane zakopava ju jer strahuje da ju sutra možda neće imati. (Bolha, 2014.) Osim pasa, ovo rade još i šakali i vukovi. Zakopana hrana služi kao rezerva koja zbog vlage u zemlji sazrije i fermentira te kao takva postaje ukusnija i lakše probavljiva. (Bolha, 2014.)

5.3.3. Zašto kad laje jedan pas, laju i svi ostali psi u okruženju?

Poznato nam je da je pas nekada živio u čoporima te da je društvena životinja. Zbog zbližavanja čovjeka i psa, povezanost s drugim psima je oslabila jer pas sada vidi svog vlasnika kao vođu čopora. (Bolha, 2014.) Bez obzira na to, pas još uvijek nije zaboravio svoje porijeklo te svojim lajanjem najavljuje promjene drugim psima u susjedstvu, koji naprave isto, iako je kod njih sve mirno. (Bolha, 2014.) Ovo je odraz uzajamne brige, međutim, kad se radi o međusobnom susretu, vjerojatno bi došlo do sukoba. (Bolha, 2014.)

5.3.4. Zašto psi trče za automobilima, biciklima, ljudima?

Kada razmislimo, svi smo nekad vidjeli psa kako trči za automobilom ili biciklom te ga pokušava ugristi. Ova pojava se javlja kao refleks prastarog načina lova. Pas je lovio na način da ugrize divljač, umiri, zadavi te zatim priskrbi plijen za sebe i gospodara. (Bolha, 2014.) Pas se ponaša nagonski, ali ovakav oblik ponašanja treba korigirati jer on može biti koban za samog psa. (Bolha, 2014.)

Ovo su samo neke od urođenih oblika ponašanja pasa koja smo svi zamijetili, ali možda nismo znali razloge za takvo ponašanje pasa.

6. Psi pomagači

U različitim zemljama te tako i literaturi navode se različite podjele pasa pomagača. Kako bismo objedinili i u ovu podjelu uključili što više vrsta definirat ćemo ih kao trenirane i ovlaštene pse koji svojim radom pomažu i omogućuju bolji način života osobama kojima je pomoć potrebna. U ovom poglavlju objasnit ćemo ukratko rad pasa pomagača čiju ćemo ulogu u nastavnom procesu upisati u sljedećem poglavlju.

6.1. Rehabilitacijski psi

Rehabilitacijski psi imaju veliku ulogu u životima ljudi te pomažu osobama s fizičkim i mentalnim poteškoćama te kroničnim bolestima kao što su epilepsija i dijabetes. Ovi psi nisu kućni ljubimci nego radni psi.

Ukoliko rade s osobama koje pate od poremećaja kao što je PTSP podsjećaju osobe na uzimanje lijekova te ukoliko to treba, blokiraju prilaz drugih osoba prilikom pojave simptoma. Ukoliko dođe do iznenadnog napada ili pojačanih simptoma ovaj će pas donijeti telefon kako bi osoba mogla nazvati hitnu službu te ostati uz svog korisnika dok je to potrebno.

Od njih se ne treba očekivati interakcija s bilo kim drugim osim s njihovim „korisnikom“. Oni će ignorirati druge te se usredotočiti samo na potrebe osobe za koju se brinu. Uspostavljaju interakciju s drugim osobama samo ukoliko to od njih traži „korisnik“. (Davis, 1999.)

Trening rehabilitacijskih pasa traje od šest mjeseci do godine dana. Trening sadržava rješavanje zadataka poslušnosti i pristupa javnim mjestima.

Neke dužnosti rehabilitacijskih pasa su:

- Donjeti bežični telefon u bilo koju prostoriju u kući
- Donjeti namirnice kući
- Izvaditi određene namirnice iz torbe
- Donjeti piće iz hladnjaka ili ormarića
- Donjeti posude za hranu
- Podići predmete kao što su kovanice i ključevi bilo gdje
- Donjeti odjeću i obuću te pomoći u presvlačenju

- Izvaditi odjeću iz perilice ili sušilice
- Donjeti torbu iz hodnika, sa stola ili iz prtljažnika u automobilu
- Pomoći u spremanju kuće ili dvorišta
- Donjeti košaru sa lijekovima. (Froling, 2001.)

Ovakav trening rehabilitacijskih pasa najviše pomaže osobama koje imaju nekakve poteškoće u pokretljivosti ili veća fizička oštećenja.

Slika 17. Pas otvara perilicu za rublje (preuzeto s: <http://collegeforpets.com/wp-content/uploads/2014/11/dog-turn-on-dryer.jpg>)

6.2. Psi vodiči

Psi vodiči su, vjerojatno, najpoznatija vrsta pasa pomagača koja pomaže osobama s oštećenjima vida. Psi vodiči primaju direktne naredbe od vlasnika, odlučuju o putanji kojom vlasnik hoda, ukazuju na promjene u nadmorskoj visini, ukazuju na nadolazeći promet, navode na kretanje u slučaju prepreka te pronalaze određene predmete na naredbu vlasnika. (Froling, 2001.)

U Republici Hrvatskoj, slijepa osoba ili osoba sa oštećenjem vida stječe pravo na psa sa 16 godina starosti.

6.3. Terapijski psi

Terapijski psi pružaju podršku, utjehu i ljubav pacijentima u bolnicama, stanovnicima starijih domova, školskoj djeci i mnogima drugima već preko sto godina.

Današnja upotreba pasa u terapijske svrhe naziva se terapija uz pomoć životinja (Animal Assisted Therapy – AAT) te pomoć životinja pomoću određenih aktivnosti (Animal Assisted Activities – ATA) kojima se dolazi do cilja. U slučaju AAT životinje pomažu kroz specifičan program kreiran za svakog individualnog pacijenta. Ove životinje su visoko trenirane te rade s profesionalnim osobama kao što su terapeuti ili doktori. ZA razliku od AAT, AAA su psi volonteri, koji također moraju biti trenirani da se prikladno ponašaju, koji posjećuju pacijente. Oni nisu uključeni u tretmane i programe.

Bez obzira na razlike sve terapijske životinje, u ovom slučaju psi, pružaju podršku, utjehu, ljubav i društvena iskustva. (Ziegler, 2013.)

Slika 18. Terapijski pas i dječak (preuzeto 26.6.2015. s:
<http://www.dlapieska.pl/files/gallery/4/dogoterapia-44.jpg>)

7. Uloga psa u odgojno – obrazovnom procesu

Tijekom godina brojna istraživanja pokušavaju procijeniti koje su pozitivne, a koje negativne strane životinja pomagača u nastavi, u ovom slučaju pasa. Empirički podatci pokazuju da terapijski psi mogu povećati djetetov psihološki razvoj, poboljšati društvene sposobnosti i povećati razinu samopouzdanja. Psi u učionici mogu pomoći u smanjenju strahova, anksioznosti te poučiti raznim sposobnostima.

Prednosti psa u učionici su višestruke:

- Fizičke – interakcija sa krznenim prijateljima (psima) smanjuje krvni tlak, pruža stimulaciju dodira, pomaže učenicima da se nose s boli, potiče i motivira na kretanje te stimulira i ostala osjetila.
- Društvene – posjet sa psom daje dodatne zajedničke teme za razgovor, potiče samopouzdanje i dobrobit učenika te usmjerenost interakcije s drugima.
- Kognitivne – druženje sa psom stimulira pamćenje, rješavanje problema te igranje.
- Emocionalne – pas poboljšava samopouzdanje, prihvaćanje od drugih i podiže raspoloženje jer često potiče smijeh.
- Ekološki – pas u prostoriji smanjuje osjećaj sterilnog okoliša, podiže raspoloženje te se to nastavlja i nakon posjeta. (Charlotte's Litter, 2014.)

Kada govorimo o uključivanju psa u nastavni proces javljaju se mnoga pitanja i brige. Javljaju se, uglavnom, brige o sigurnosti učenika i osoba koje sudjeluju u procesu, oprez vezan za alergijske reakcije, brigu za psa te mogućnost ozljeđivanja psa, troškovi, higijena i sl. (Charlotte's Litter, 2014.) U stvarnosti, sve se ovo može adekvatno riješiti prilikom pripreme učionice za psa (pogledaj poglavlje 7.2.1.).

7.1. Dijete i pas

Kako bismo uveli psa kao sudionika u odgojno – obrazovnom procesu djecu moramo naučiti da poštuju i vole pse. U međuodnosu djeteta i psa najbitnije je uvažavanje pravilnog ponašanja. Samo takav odnos osigurat će prekrasne trenutke.

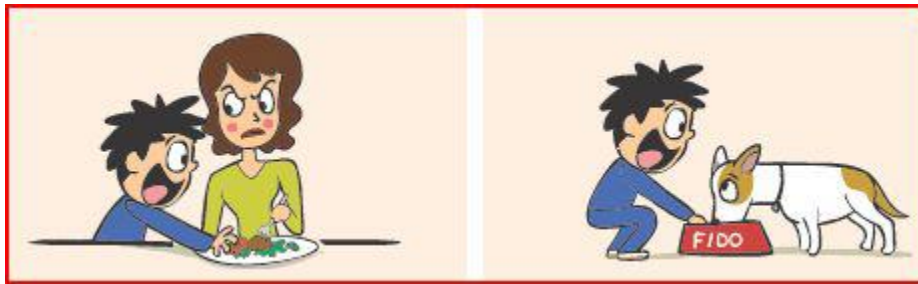
Većina djece voli pse i kako bi se spriječile nezgode treba im objasniti da pas nekad može nehotice ugristi. Ovo se, naime, događa jer pas koristi zube za ono što mi koristimo ruke. Ako

tijekom igre primjetimo da se pas previše „uzbudio“ igru treba zaustaviti i pustiti psa da se smiri. (Bolha, 2014.)

Dijete treba naučiti da ne dira vezanog psa te da mu ne diraju stvari (igračke, ležaji, zdjelice za hranu,..). Psi znaju neprikladno reagirati na nepoznate stvari, nagle pokrete i iznenadne i jake zvukove jer izazivaju strah i, prema tome, određenu reakciju. (Bolha, 2015.)

Kako bismo malo bolje razumjeli ponašanje psa i prirodu psećih reakcija osvrnuti ćemo se i na ponašanje čovjeka.

Psa ne trebamo dirati ni uznemiravati dok jede. Djeca vole često gurati ruke u pseće zdjelice što često završi ugrizom. Ako malo razmislimo, ni mi ne volimo da nas se uznemirava dok jedemo. (Yin, 2011.)

Slika 19. Reakcija 1. (preuzeto s: <http://drsophiayin.com/images/uploads/dont1.JPG>)

Nadalje, djecu učimo kako nije lijepo uzimati tuđe stvari. Isto tako, djeca ne trebaju uzimati stvari koje pripadaju psu. Kako bi se izgradila tolerancija, dobro je psa trenirati da za nagradu svoje stvari da drugima. Na taj način, pas će djetetu dati svoju igračku djetetu bez dodatne posesivnosti. (Yin, 2011.)

Slika 20. Reakcija 2 (preuzeto s: <http://drsophiayin.com/images/uploads/dont2.JPG>)

Djeca se često drugim osobama unose u lice kada žele pažnju te ih se zato treba naučiti da drže odgovarajuću distancu u socijalnim kontaktima. Ista situacija je i s psima, ovakvo

ponašanje djeteta može izazvati neželjenu reakciju kod psa uzrokovanu iritacijom. (Yin, 2011.)

Slika 21. Reakcija 3 (preuzeto s: <http://drsophiavin.com/images/uploads/dont3.JPG>)

Većina ljudi ne voli da ih se ometa dok spavaju ili se odmaraju. Kako i mi, tako i psi trebaju sigurno mjesto gdje su udaljeni od djece i uzbuđenja. Djeca trebaju izbjegavati kontakt s psom na mjestu gdje se on odmara ili spava. Ako dijete psa pozove s mjesta koje je udaljeno i pas se odluči na druženje, ovakav oblik interakcije je u redu. Ali, ako pas odbije, onda ga se treba ostaviti na miru. (Yin, 2011.)

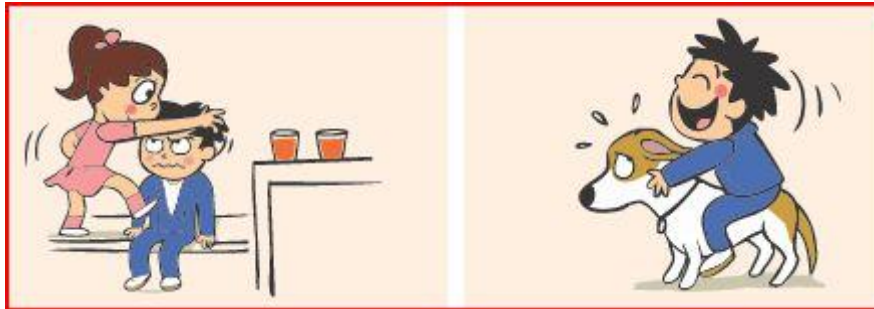
Slika 22. Reakcija 4 (preuzeto s: <http://drsophiavin.com/images/uploads/dont4.JPG>)

Djeca ne vole kada se prema njima itko odnosi grubo, ali isto to ne vole ni psi. Psi se mogu trenirati da toleriraju takvu vrstu ponašanja, ali ipak djecu se treba naučiti da se ponašaju pristojno. (Yin, 2011.)

Slika 23. Reakcija 5 (preuzeto s: <http://drsophiavin.com/images/uploads/dont5.JPG>)

Nepristojno je penjati se po drugima i gaziti po njima te ugrožavati nečiji osobni prostor, ovakvo ponašanje smeta i psima. (Yin, 2011.)

Slika 24. Reakcija 6 (preuzeto s: <http://drsophiavin.com/images/uploads/dont6.JPG>)

Glasno vikanje uznemirit će ljude, a ne možemo ni zamisliti kako to utječe na pse koji su osjetljiviji na zvukove od ljudi.

Slika 25. Reakcija 7 (preuzeto s: <http://drsophiavin.com/images/uploads/dont7.JPG>)

Nekad zaboravimo koliko neke prijateljske geste, kao što je štipanje obraza, mogu biti neugodne i iritirajuće. Općenito, psi ne vole grljenje. Može ih se istrenirati da vole maženje i grljenje, ali treba uzeti u obzir da drugi psi nisu tolerantni kao onaj koji je istreniran. (Yin, 2011.)

Slika 26. Reakcija 8 (preuzeto s <http://drsophiavin.com/images/uploads/dont7.JPG>)

)

7.2. Pas u učionici

Prisustvo psa u učionici poboljšava stečnuta iskustva. Djeca su opreznija u ponašanju i ostvaruju bolju i povećanu interakciju s drugim učenicima. Milovanje psa uzrokuje ispuštanje oksitocina u mozgu, hormona koji oslobađa stres. (Kim, 2014.)

Proveden je eksperiment u kojem je sudjelovalo 80 djece s ciljem utvrđivanja razine stresa kod djece koja su izložena nastavi uz psa. Tri grupe učenika trebalo je izložiti prezentaciju. Prva grupa učenika izložila je prezentaciju uz prisustvo pravog psa kojeg dobro poznaju, druga grupa je mogla povesti prijatelja, a treća grupa je mogla ponijeti na prezentaciju plišanu igračku životinje. Rezultati istraživanja pokazuju da je grupa učenika koja je svoj rad prezentirala uz pomoć psa iskusila najmanju razinu stresa, prije i poslije prezentacije. (Kim, 2014.)

Prisustvo psa u učionici ima višestruke prednosti kao što je oslobađanje stresa, ali i pas služi kao regulator koji potiče učenike da budu oprezniji u prisutstvu psa. (Kim, 2014.)

7.2.1. Priprema učionice za psa

Kao svaki nastavnički proces ili procedura, integracija psa u učionicu iziskuje detaljno planiranje. Prije inkluzije psa u razred preporuča se provesti početni sastanak, izabrati psa, utvrditi pravila kojih se treba držati u razredu, dobiti suglasnost i pružiti informacije kolegama. (Anderson, 2007.)

1. korak – Provođenje početnog sastanka

Dovođenje psa u razred ne smije biti jednostrana odluka. Misli, ideje i brige svih koji sudjeluju u procesu trebaju se raspraviti na početnom sastanku. Ovaj sastanak može biti neformalan, ali trebali bi prisustvovati svi uključeni o ovaj proces. Na ovom sastanku treba se sažeto objasniti ideju i ciljeve, potaknuti ih na podršku te naučiti o određenim alergijama ili fobijama vezanim za pse koje možda učenici imaju. Ukoliko netko od učenika ima alergiju ili se netko od osoba uključenih u ovaj proces protivi ovoj ideji, ona se treba napustiti. S obzirom da bi ostali mogli biti skeptični prema ideji inkluzije psa u nastavu potrebno je pripremiti detaljan opis kako će pas biti uključen u nastavu te objasniti pravila i procese kroz koje će prolaziti pas i učenici. (Anderson, 2007.)

2. korak – odabir psa

Pas kojeg odabiremo da postane član razredne zajednice treba biti ovlašten od strane profesionalne organizacije koja može posvjedočiti da je pas položio testove vezane za poslušnost i temperament. Primjeri pasmina koje su uspješno uključene u razrednu zajednicu su pudl, labrador, zapadnoškotski bijeli terijer i zlatni retriever. Također je poželjno da je vlasnik psa učitelj ili učiteljica koji vodi proces ili netko tko nadgleda proces pošto je bitno razumjeti uzorke ponašanja psa. Jednako je bitno izabrati psa koji uživa u interakciji s učenicima. Treba uzeti u obzir želje i potrebe psa kako bi došlo do uspješne inkluzije. (Anderson, 2007.)

3. korak – uspostava razrednih pravila ponašanja

Kada govorimo o uspostavi pravila koje se odnose na uključivanje psa u nastavu najbolje je održati sastanak sa svima uključenima u proces te ih potaknuti da izraze svoje ideje i brige. Njihova uključenost će pomoći u izradi kohezivnog programa.

Pravila trebaju osigurati fizičku sigurnost za sve tijekom interakcije s psom. Preporučena pravila su sljedeća:

1. Kada pas jede ili spava, učenici trebaju poštovati njegovu odluku da bude sam.
2. Učenici smiju, samo za vrijeme igre, uzimati stvari iz usta psa.
3. Učenici trebaju dopuštenje za izvođenje psa izvan učionice i ukoliko ga izvode van uvijek trebaju biti u pratnju učitelja ili učiteljice.
4. Zbog sanitarnih razloga, pas mora imati svoje određeno mjesto na kojem obavlja nuždu, a učitelji su odgovorni za urednost tog mjesta.
5. Ukoliko učenik postane fizički agresivan psa se treba smjestiti u kućicu za psa radi mjera opreza.
6. Učenici koji postanu nasilni prema psu neće ostvariti pravo interakcije s psom tijekom školske godine. Ukoliko se ovo dogodi valja održati razgovor s roditeljima
7. Tijekom vremena za odmor u školi učenici se mogu kolektivno igrati s psom. Učenici moraju zaslužiti priliku individualnog pristupa psu suradnjom i korištenjem socijalnih vještina za rješavanje problema.
8. Tijekom nastave pas može ležati na podu pokraj učenika, a tijekom čitanja učenici ga mogu uzimati i dirati.
9. Psu nije mjesto u kuhinji.

10. Ukoliko dođe do psećeg ugriza ili grebanja treba se pratiti protokol: (a) roditelji učenika trebaju biti obavješteni i cijeli incident prijavljen, (b) učitelj se treba konzultirati sa školskim bolničarima ukoliko se radi o manjim ozljedama i (c) ukoliko se radi o hitnim slučajevima treba zvati hitnu pomoć.

Škola treba biti upoznata sa svim incidentima.

4. korak – pribavljanje pisane suglasnosti

Nakon trećeg koraka sastavlja se dokument za roditelje i učenike kako bi se zatražila njihova suglasnost. Treba se održati službeni sastanak upoznavanja psa na kojem bi prisustvovali roditelji i učenici. Na tom sastanku objasnila bi se pravila ponašanja te odgovorilo na moguća pitanja roditelja i učenika. Bitno je zatražiti pisanu suglasnost roditelja u kojoj oni potvrđuju da se slažu s uključivanjem psa u nastavni proces. Ovakvi sastanci mogu biti individualni ili grupni.

5. korak - pružanje informacija kolegama

Uključivanje psa u nastavni proces je inovativna pojava u našoj praksi te cijelo osoblje škole treba biti obaviješteno. Iako njihovo službeno odobrenje nije potrebno, pomoć i podrška kolega u zajednici škole dobro je došla. Kolegama se treba predstaviti svrha psa u nastavnom procesu, ciljevi koji se nastoje postići i procedure vezane za uključivanje psa u nastavu. (Anderson, 2007.)

7.3. Pas i djeca s autizmom

U procesu pomaganja i rada s djecom u autizmu mogu sudjelovati i terapijski i rehabilitacijski psi.

Uloga rehabilitacijskog psa za dijete s autizmom je višestruka. Dužnosti rehabilitacijskog psa su sljedeće:

- Rehabilitacijski pas se brine da dijete ne odluta ili se ne izlaže opasnostima kao što je promet. Trenirani su da zaustave i blokiraju pokrete djeteta. Kako bi to uspio pas je privezan za dijete na određeni način, a roditelj drži uzicu. Neka djeca će naučiti držati se za remenje psa koje neće ispuštati, ali svejedno roditelj mora držati psa na uzici.
- Nadalje, autistična djeca neće odlutati samo u javnim prostorima, oni često znaju i pobjeći ili otići od kuće. U ovom slučaju, pas je odgovoran za obavještanje roditelja

ili skrbnika o pokušaju bijega ili, nekad, uspješnom bijegu. Pas će, također, izvijestiti o svim potencijalno opasnim aktivnostima kao što je penjanje po namještaju ili okviru od prozora.

- Iako, uglavnom, rehabilitacijski psi nisu trenirani za potrage, neki jesu. Za djecu koja su sklona bježanju od kuće, psi koji su dobri u praćenju biti će jako bitan dodatak. (Pavlidis, 2008.)
- Pas pomaže djetetu da regulira svoje pokrete i hod te pomaže u razvoju motoričkih sposobnosti kroz potrebu djeteta da otvori limenku s hranom za pse, da mu napuni zdjelicu hranom te mu posluži hranu. (Burrows, Adams, 2005.)

Kroz odnos sa psom javlja se i terapijski učinak:

- Javljaju se promjene u ponašanju djeteta – smanjena anksioznost i povećano stanje smirenosti, smanjen broj „ispada“, smanjenje ljutnje i normalniji odlazak u krevet. (Burrows, Adams, 2005.)
- Djeca s autizmom pokreću socijalnu interakciju sa psima i lakše interpretiraju neverbalnu komunikaciju i suosjećaju sa životinjom.
- Pas izaziva pozitivne interakcije u javnosti, kontakt očima te razgovore o psu sa vršnjacima, (socijalizacija)

Cohen i Sudhler provedli su istraživanje u kojem su uključili psa u rad sa sedmero autistične djece u periodu od 12 mjeseci. Rezultati istraživanja su pokazali kako je pas utjecao na smanjenje djetetove anksioznosti te smanjenje u samo-stimulirajućem ponašanju koje se često javlja kod autistične djece npr. ponavljajuće pomicanje određenih objekata. (Schratter, Dularam, 2011.)

7.4. Pas i djeca s kroničnim bolestima

Kod djece s kroničnim bolestima kao što su epilepsija, astma, dijabetes i mnoge druge kao pomoć možemo koristiti rehabilitacijske pse. Oni će dijete upozoriti ako nadolazi epileptički ili astmatički napad trenutke, a nekad i sate prije. Na ovaj način dijete se može pripremiti za napad bez dodatnih ozljeda koje se mogu dogoditi kod djece s epilepsijom prilikom pada.

Neobjašnjivo je kako i zašto pas zna kad će kod osobe usljediti napad. Postoje razne pretpostavke i mogućnost da pas primjećuje promjene u ponašanju i govoru tijela koje nastupaju prije napada. Poznato je da psi imaju dobro razvijenu percepciju. Druga mogućnost

je da osjete vrlo male promjene u mirisu tijela koje nastupaju prije napada. Bez obzira na mogućnosti, činjenica je da pas posjeduje određenu sposobnost koju dodatno razvije u kontaktu s osobom koja ima određene napade. Ova sposobnost se ne može trenirati i ne posjeduju ju svi psi. Naravno, za rad s djecom pas mora biti visoko treniran.

Osim upozorenja, pas može pomoći i na druge načine. On može tijekom ili poslije napada ostati uz osobu, pogotovo poslije napada kada osobe znaju biti zbunjene i dezorijentirane. (Rudy, 1995.)

7.5. Pas i djeca s emocionalnim i ponašajnim poremećajima

Učitelji učenika s emocionalnim i ponašajnim poremećajima neprestano traže nove, pozitivne ponašajne intervencije i podršku kako bi priuštili tim učenicima akademski, društveni, emocionalni i bihevioralni uspjeh. Kako se ozbiljnost ovih poremećaja povećava, često se stupanj kreativnosti i inovacije, također, povećava. Jedan od inovativnih pristupa je cjelodnevna integracija psa u nastavni proces. (Anderson, 2007.)

Sljedeći slučaj opisuje slučaj dječaka s opozicionim i agresivnim ponašanjem te učinkom psa na njegovo ponašanje. Svaki dan kada je Matt ušao u učionicu pas bi ga uzbuđeno pozdravio te bi se zajedno igrali. Kada bi Matt napustio učionicu radi užine pas bi cvilio i čekao ga pred vratima do njegovog povratka. J.D. (ime psa) je često spavao ispod ili na Mattovom stolu tijekom nastave. Kad se Matt osjećao loše jer je imao upalu krajnika on bi se sklupčao i legao, a J.D. bi mu se pridružio. Tijekom intervju-a Matt je izjavio da ga je J.D. naučio dijeljenju. Također je rekao kako je pas bolji prijatelj od ljudi jer ga prihvaća onakvog kakav je, igra se s njim i bolje prašta od ljudi. Škola je postala lakša zbog prijateljstva s J.D.-em i Matt smatra kako bi svakoj školi koristio pas u nastavi. Mattova majka je zadovoljna napretkom koji je ostvaren. Mattovo ponašanje se drastično promijenilo, stekao je više samopouzdanja te mnogo prijatelja. Nadodala je da je J.D.-va prisutnost i mogućnost da ga miluje djelovala smirujuće na Matta te da će ga pamtili cijeli život. (Anderson, 2007.)

7.6. Pas i djeca s poteškoćama u čitanju

Iako mnogi sumnjaju, dokazano je da pas može pomoći učenicima koji imaju poteškoće u čitanju. U ovom slučaju govorimo o terapijskim psima i specifičnom programu (AAT). Pas

pomaže u smanjenju krvnog tlaka, smanjuje brzinu otkucaja srca kao i druge simptome anksioznih poremećaja. (Jalongo, Astorino, Bomboy, 2004.)

7.6.1. R.E.A.D. program

R.E.A.D. (Reading Education Assistance Dogs) program, ili na hrvatskom Program za pomoć pasa pri čitanju, je pažljivo planirani program koji uključuje suradnju između profesionalnih čitača, terapijskog psa i njegovog vlasnika, škole/knjižnice i obitelji/zajednice.

R.E.A.D. program je prvo započela organizacija Intermountain Therapy Animals⁶ (ITA) u Salt Lake City-u s ciljem poboljšanja učeničkih čitalačkih sposobnosti kroz klasičan koncept čitanja s psom. Trenutno postoji oko 3000 volonterskih timova u 49 zemalja u Americi, 4 provincije u Kanadi te 59 timova u Europi i cijelom svijetu. (Shaw, 2013.)

Slika 27. R.E.A.D. program. Preuzeto s: <http://blog.betterworldbooks.com/wp-content/uploads/2010/01/intermountaintherapvanimals2.jpg>

Istraživanje koje je provela ITA dala je ohrabrujuće rezultate. Svi učenici koji su sudjelovali u spomenutom programu kroz 13 mjeseci su postojeću ocjenu podigli za dvije, a neki i za četiri ocjene. Slično istraživanje provedeno je u državi Carolina u Americi te je dalo slične rezultate. Petnaest učenika drugog razreda koji su bili ispodprosječne razine u čitanju su za vrijeme testiranja čitanja radili u paru s terapijskim psom i vlasnikom jednom tjednu po

---

⁶ <http://www.therapyanimals.org/Home.html>

dvadeset minuta tijekom školske godine i uspjeli su podići ocjenu za dvije ocjene. (Jalongo, Astorino, Bomboy, 2004.)

Novije istraživanje provedeno je s učenicima trećih razreda s ciljem evaluacije utjecaja R.E.A.D. programa na brzinu čitanja, točnost, odnosno preciznost i razumijevanje. U istraživanju su sudjelovale tri grupe učenika koji su prema testiranjima bili ispodprosječni čitači. Prva grupa sačinjavala je 27 učenika koji su čitali psu pod nadzorom vlasnika, druga grupa je sadržavala 26 učenika koji su čitali plišanom medvjediću u prisustvu odrasle osobe, a treća grupa je sadržavala 24 učenika koja su čitala odrasloj osobi. Program je trajao deset tjedana. Zaključak istraživanja je bio da je grupa s psom postigla bolje rezultate od drugih dviju grupa.

Nekoliko čimbenika može imati utjecaj na uspjeh učeničkih čitalačkih sposobnosti. Korištenje psa u ove svrhe jedan je od pristupa poboljšanja sposobnosti čitanja kod učenika. Ovaj program može se smatrati kao jedinstven u razvoju sposobnosti čitanja kod učenika te može utjecati na stav prema čitanju i razvoj percepcije o čitanju. (Le Roux, Swartz, Swart, 2014.)

8. Empirijski dio

8.1. Cilj istraživanja

Cilj provedenog istraživanja bio je upoznati učenike s raznolikim ulogama pasa pomagača, potaknuti ih na poštovanje i razvijati ljubav prema životinjama, poticati timski rad kroz radionicu i interakciju između učenika s jednom, zajedničkom temom psa.

Učenici su slabo upoznati s ulogama psa, vide ga kao kućnog ljubimca te nekolicina od njih zna ulogu psa u policiji te ulogu psa vodiča. Moja pretpostavka je bila da učenici nisu upoznati s rehabilitacijskom i terapijskom ulogom psa te sam željela istaknuti prednosti pasa u nastavnom procesu.

8.2. Kontekst istraživanja

Istraživanje je provedeno u Osnovnoj školi „Antun Mihanović“ u Slavonskom Brodu u 3.b razredu učiteljice Snježane Sedlo. 3.b razred ima 21 učenika. U istraživanju je sudjelovalo 20 učenika. Svi učenici idu po redovnom programu i nema učenika s poteškoćama u razvoju. Učionica je lijepo uređena s mnoštvo slika, crteža, maketa i mobila. Na zidu se nalaze školska pravila i razne edukativne igre. Učionica je opremljena televizorom, CD playerom, projekcijskim platnom i dostupno im je računalo. Nastava se u školi odvija u dvije smjene.

S obzirom na razne fobije i strahove koje se često znaju javljati kod djece, pa i kod odraslih osoba, začuđujuće je bilo da u razredu nije bio niti jedan učenik koji ima strah od pasa te je ovaj razred zato bio jako dobar za provođenje mog istraživanja.

8.3. Plan istraživanja

Problem istraživanja

Uključivanje psa u razrednu zajednicu u Republici Hrvatskoj još uvijek je neistraženo i teško prihvaćeno. Upoznavanje malog uzorka od 20 učenika i 1 učiteljice s istim neće, nažalost, uvesti velike promjene. Također, uz razne predrasude o agresivnosti pasa ljudi često imaju strahove za svoju djecu, koji su i opravdani i neopravdani. Valja naglasiti da u radu s djecom u školi možemo koristiti samo visoko i dobro trenirane rehabilitacijske i/ili terapijske pse koji su trenirani nikad ne nanese ikakvu štetu djetetu, čak, i kada su sami fizički ugroženi.

CILJEVI:

- Upoznati učenike s raznolikim ulogama psa
- Upoznati učenike s radom pasa pomagača
- Potaknuti na poštovanje i razvijati ljubav prema životinjama
- Poticati timski rad te interakciju između učenika s zajedničkom temom psa

KRITERIJI:

- Učenici su upoznati ukratko s ulogama psa
- Učenici se adekvatno ponašaju prema životinjama
- Učenici poštuju rad pasa pomagača
- Učenici slobodno razgovaraju o zajedničkim temama interesa

AKTIVNOSTI:

- Početna anketa
- Motivacija (razgovor)
- Rad na tekstu u grupama
- Izrada plakata
- Prezentacija plakata
- Evaluacija (razgovor)
- Završna anketa

POSTUPCI:

- fotografiranje
- anketiranje
- promatranje
- razgovor s učenicima i učiteljicom

TRAJANJE: 2 školska sata (90 min)

8.4. Opis procesa

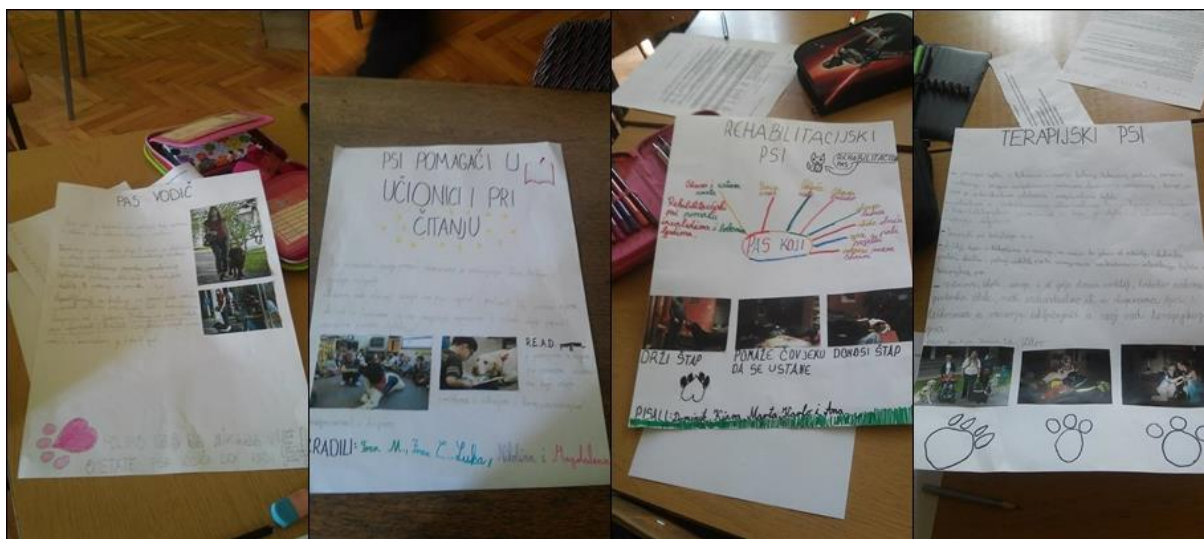
Istraživanje je provedeno u obliku kratke radionice u trajanju od dva školska sata, koja se sastojala od početne ankete, rada na tekstu u grupama, izradi plakata, prezentaciji, evaluaciji te završne ankete.

Cilj početne ankete bio je procijeniti dosadašnje znanje o psima i njihovoj ulozi u životu ljudi i djece u školi te potaknuti na razmišljanje o ulozi psa. Kroz kratku radionicu učenici su radili na tekstu u četiri grupe. Svaka grupa dobila je različite tekstove, jedna grupa dobila je tekst o R.E.A.D. programu, druga je dobila tekst o rehabilitacijskim psima, treća o terapijskim i četvrta o psima vodičima. Zadatak učenika bio je pomoću danih pitanja pronaći najbitnije činjenice i informacije u tekstu s ciljem upoznavanja i nove percepcije o psu.

Slika 27. Učenici rade na tekstu o psima vodičima

Nakon što su pronašli odgovore, učenici su izrađivali plakat o određenoj vrsti pasa pomagača, ovisno o grupi u kojoj su se nalazili. Učenici su na plakat pisali ono najbitnije što su naučili o psima te su se mogli služiti fotografijama u boji koje su dobili zajedno s tekстом.

Slika 28. Plakati

Nakon izrade plakata učenici su dobili priliku ispričati drugima u razredu što su novo naučili o psima te su slobodno mogli nadodati zanimljivosti o psima koje znaju iz iskustva te, također, razmijenjivati iskustva pošto velika većina učenika u razredu, i sama, posjeduje psa.

Slika 29. Učenici prezentiraju rad svoje grupe

Nakon izloženih plakata pogledali smo dva video isječka⁷, jedan prikazuje rad treniranog rehabilitacijskog psa, a drugi pokazuje rad terapijskog tima.

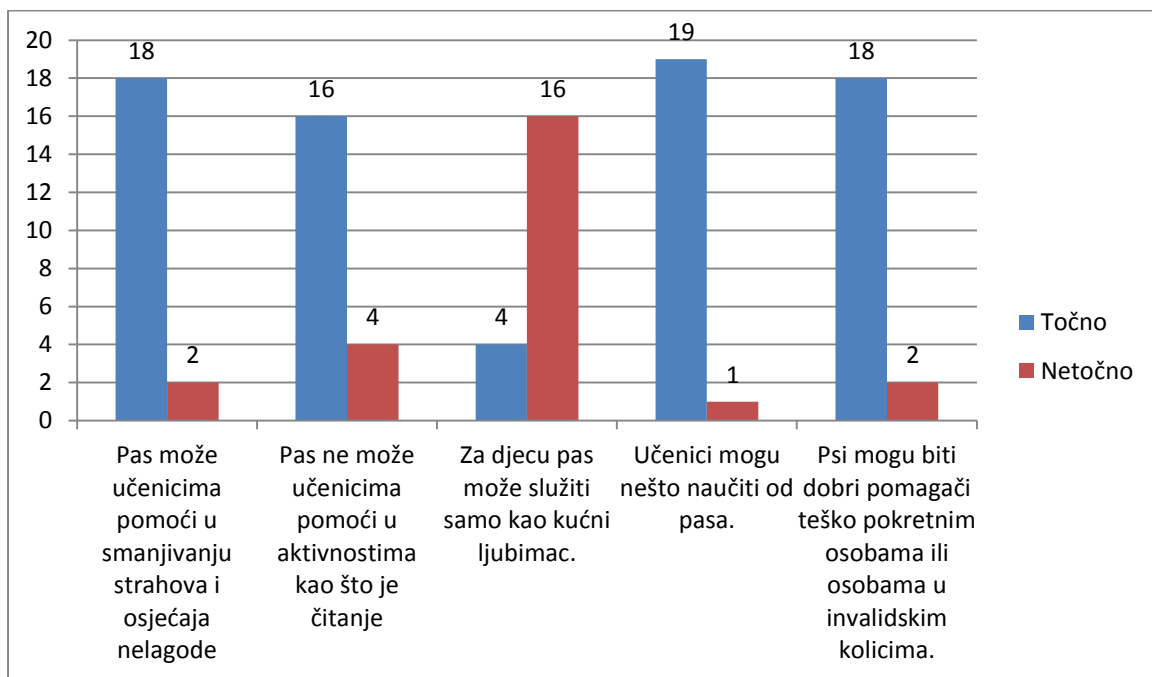
⁷Video isječak koji pokazuje rad rehabilitacijskog psa <https://www.youtube.com/watch?v=N-6FrVNr2nM>

Kroz kratki razgovor provela sam evaluaciju u kojoj učenici izražavaju svoje osjećaje, razmišljanja i stavove o radionici i ulozi psa pomagača. Slijedi završna anketa čiji je cilj bio utvrditi naučenost informacija i zanimljivosti o psima koje smo spomenuli tijekom radionice te dobiti povratnu informaciju o učeničkom općenitom razmišljanju o psima kao pomagačima.

Tijekom cijele radionice učenici su mogli slobodno komunicirati i razmjenjivati razmišljanja i iskustva, imena svojih kućnih ljubimaca, razne anegdote te posjećivati jedni druge u grupama te promatrati rad drugih. Učenici su tijekom evaluacije izrazili zadovoljstvo i veselje zbog razgovora i učenju o životinjama.

8.5. Rezultati istraživanja

Početna anketa sastojala se od dviju grupa pitanja. Prva grupa pitanja sadržavala je pet tvrdnji koje su učenici trebali procijeniti kao točne ili netočne.

Slika 30. Grafički prikaz prve grupe pitanja početne ankete

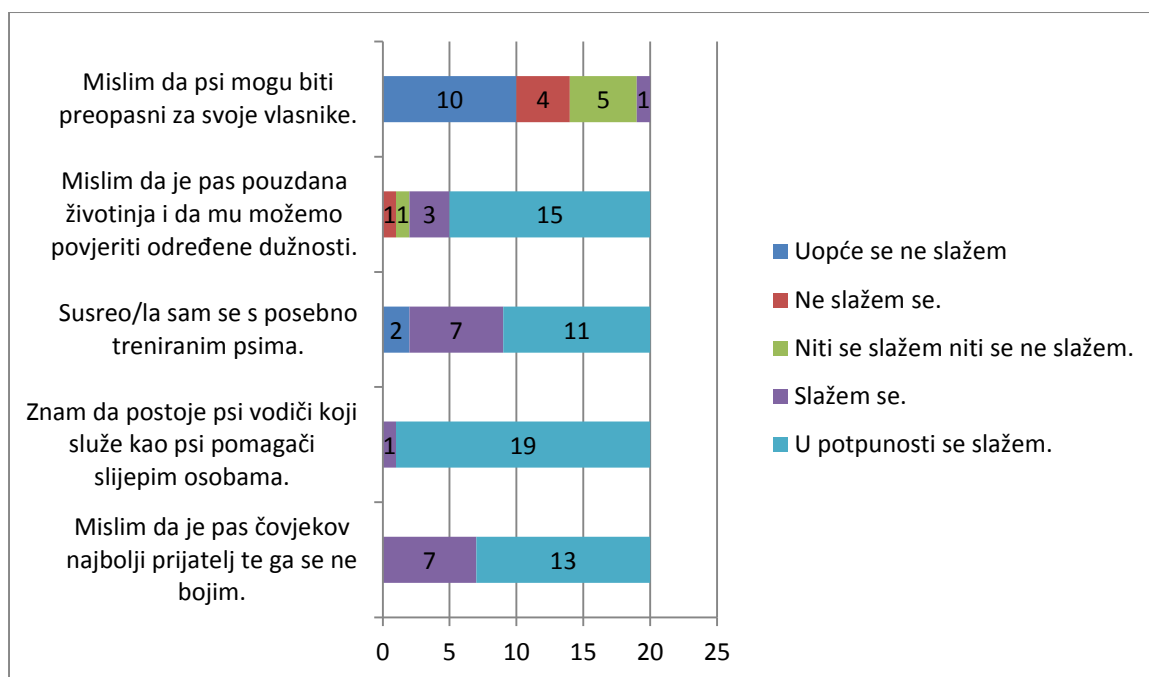
Prva tvrdnja odnosila se na utjecaj pasa na smanjivanje osjećaja i simptoma anksioznosti. 18 učenika smatra kako pas otklanja ili pomaže ove simptome, dok samo dva učenika tvrde suprotno. Učenici vide psa kao zaštitnika i čuvara kuće te on izaziva smanjenje straha kod njih, a fizički kontakt s psom kao što je milovanje psa, svakako smanjuje stres.

Druga tvrdnja je zapravo netočna, ali većina učenika prije same radionice nije bila upoznata s činjenicom da terapijski pas pomaže učenicima u čitanju. Svega četiri učenika su odgovorila točno. Ovaj odgovor bio je očekivan, četiri učenika koja su znala točan odgovor su zapravo iznenađujuć rezultat.

Treća tvrdnja je dakako netočna, a većina učenika je isto i uvidjela. Čak 16 učenika shvaća da je uloga psa veća nego većina ljudi misli, te, također, uviđa mogućnost učenja od životinje kroz brigu o higijenskim potrebama životinje.

Četvrta tvrdnja pokazuje da su učenici svjesni uloge psa pomagača osobama koje su teško pokretne ili u invalidskim kolicima. Svega dva učenika ne znaju ovu ulogu psa pomagača.

Druga je grupa pitanja podrazumijevala pet tvrdnji, a učenici su svoje slaganje s tvrdnjama izražavali na skali od 1 do 5.

Slika 31. Grafički prikaz druge grupe pitanja početne ankete

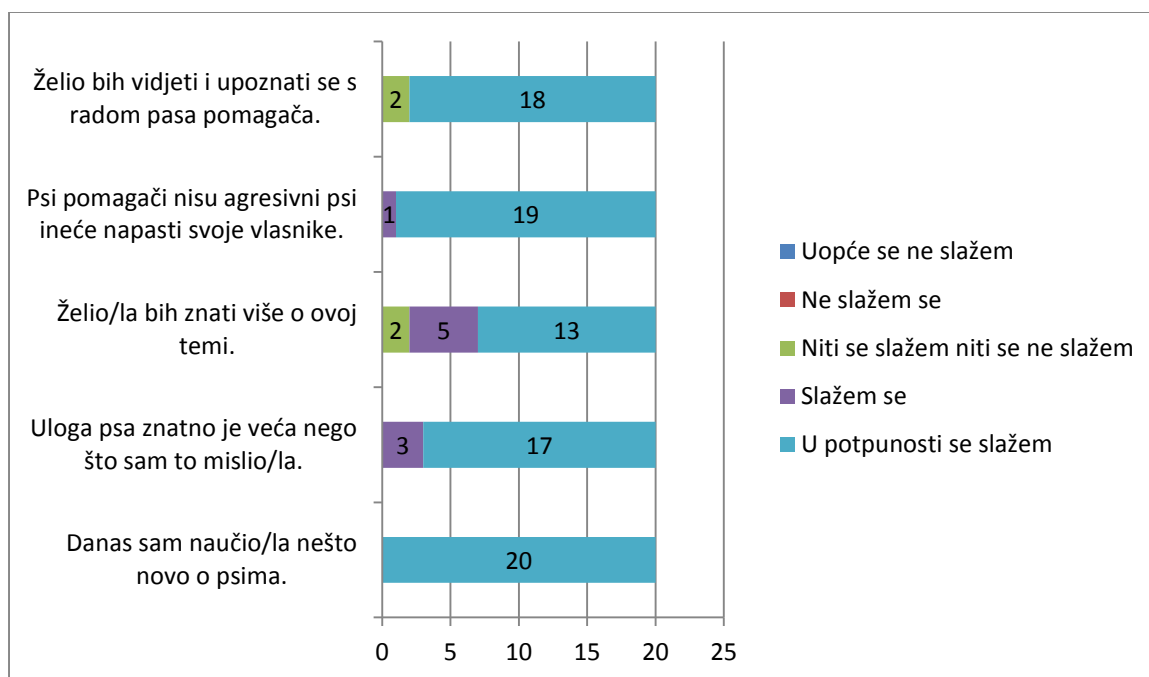
Učenici su se složili da je pas čovjekov najbolji prijatelj i ne boje ga se te su svi upoznati s postojanjem pasa vodiča i njihovom ulogom. Nadalje, 18 učenika se već sreća s nekim tipom pasa pomagača kao što je pas vodič, ali i psi koji svojim radom pomažu policiji. Samo dva učenika nisu se, ipak, susreća s posebno treniranim psima.

Čak 15 učenika misli da je pas pouzdana životinja kojoj možemo povjeriti određene dužnosti, ali ipak postoje pojedinci koji nisu sigurni u ovo te se ne slažu s tvrdnjom.

Iako su u motivacijskom dijelu svi izrazili pozitivna razmišljanja o psima i izjasnili se da nemaju strahova od pasa ipak postoji jedna osoba koja smatra da pas može nauditi vlasniku te pet osoba koje nisu sigurne.

Iako većina prihvaća pse i vidi ih kao bezopasne, ukoliko postoje pojedinci koji imaju fobije od pasa, pri uključivanju psa u razred to bi se trebalo razmotriti i uzeti u obzir osjećaje učenika koji pokazuju strah od životinja. Uključivanjem psa u razred bitni su osjećaji svake pojedine osobe te ukoliko postoji pojedinac koji gaji strahove prema psima to se treba uzeti u obzir i odbaciti tu ideju do daljnjega.

Nakon početne ankete uslijedio je niz aktivnosti s ciljem upoznavanja značenja i uloga pasa, kako za život djece, tako za život odraslih. Kako bih provjerila jesam li ostvarila cilj istraživanja provela sam završnu anketu koja se sastojala od tri grupe pitanja. Osim pitanja o nekim općim činjenicama koje su naučili zanimalo me i njihovo osobno mišljenje o psima pomagačima te njihovom uključivanju u nastavu. Prva grupa pitanja sastojala se od pet tvrdnji s kojima su se učenici slagali ili ne na skali od 1 do 5.

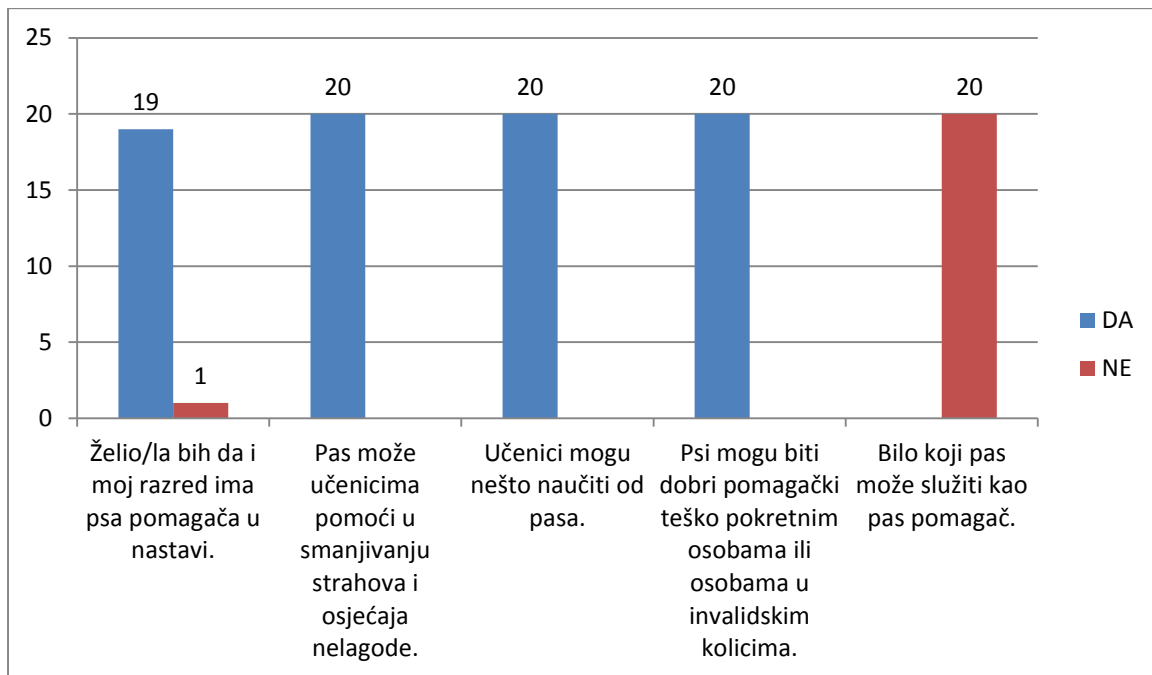
Slika 32. Grafički prikaz prve grupe pitanja završne ankete

Svi učenici su izjavili da su kroz naš susret naučili nešto novo o psima što je ispunilo jedan od ciljeva istraživanja, te su također uvidjeli da se radi o psima koji nisu agresivni te da je njihova uloga mnogo veća nego što pojedinac može zamisliti. 18 učenika od 20 želi naučiti više o ovoj temi te bi se voljeli upoznati s radom psa pomagača i vidjeti kako to izgleda.

Postoje samo dvije osobe koje su izjavile da se niti žele niti ne žele upoznati s radom pasa pomagača te saznati više o temi.

Druga grupa pitanja sastojala se od 5 tvrdnji te da/ne odgovora. Učenici su prema svom nahođenju procjenjivali jesu li tvrdnje potvrđne ili ne za njih ili općenito.

Slika 33. Grafički prikaz druge grupe pitanja završne ankete

Rezultati druge grupe pitanja pokazuju jednoglasnost i slaganje učenika. Svi učenici smatraju da pas može pomoći u smanjivanju strahova i osjećaja nelagode, teško pokretnim osobama ili osobama u invalidskim kolicima te da učenici mogu nešto naučiti od pasa. Svi učenici sada znaju da ne može svaki pas služiti kao pas pomagač bez dodatnog treninga. Svi, osim jednog, učenika željeli bi imati psa pomagača u nastavi.

Treća grupa pitanja sadržavala je dva pitanja otvorenog tipa u kojem su učenici izrazili svoje zadovoljstvo ili nezadovoljstvo provedenom radionicom te što su naučili.

Učenici su, uglavnom, pisali da su naučili nove zanimljivosti o psima te da su, prvenstveno, naučili da postoje psi pomagači koji pomažu osobama kojima je to potrebno te da mogu promijeniti čovjekov život. Također, svi su napisali da im se radionica svidjela, a razlozi su bili sljedeći: razgovor o psima, učenje o psima, video-isječci, saznanje o psima pomagačima te učenje o raznim vrstama pasa pomagača.

Rezultati istraživanja pokazuju interes i zanimanje za psa i ostale životnje koje učenici pokazuju u velikoj mjeri te, također, njihovu otvorenost pri uključivanju psa u nastavu. Uz informacije koje su naučili o psima pomagačima učenici su još shvatili veličinu uloge te izrazili veće poštovanje prema psima.

Iako na malom uzorku istraživanje je bilo uspješno te su učenici, a i učiteljica, uvidjeli značaj psa za život djece mlađe školske dobi te se možda na temelju toga i sami odluče za uključivanje psa u nastavni proces.

9. Zaključak

Uloga psa mnogo je veća nego što pojedinac u Hrvatskoj može zamisliti. Nažalost, ovaj trend pasa pomagača još uvijek nije dovoljno zastupljen u našoj zemlji, ali nastavni proces postaje sve bogatiji i inovativniji te će, ukoliko su upoznati s tim, moderni učitelji uzeti ovu mogućnost u obzir.

Pas pomaže i obogaćuje ljudski život svojim terapijskim i rehabilitacijskim učinkom. Treba uzeti u obzir da se radi o treniranim psima, ali isto tako da se svaki pas može trenirati te postati velika pomoć u nastavnom procesu, ali i životu odraslih.

Mnoga istraživanja potvrdila su, ono u što mnogi sumnjaju, da pas doista utječe na smanjenje strahova i anksioznosti te može pomoći u postizanju boljeg školskog uspjeha. Kada govorimo o spomenutim ulogama, govorimo o terapijskim psima. Terapijski pas će, također, biti velika pomoć učenicima koji se nalaze u teškim životnim situacijama kao što je gubitak voljene osobe ili razvod roditelja.

Dok su terapijski psi više odgovorni za duševna stanja pojedinca, u ovom slučaju, djece mlađe školske dobi, rehabilitacijski psi pomažu u obavljanju svakodnevnih aktivnosti teško pokretnim osobama, osobama u invalidskim kolicima, te osobama s kroničnim bolestima kao što su epilepsija i astma. Valja spomenuti da djeci s autizmom od velike pomoći mogu biti i terapijski psi i rehabilitacijski pas te da, također, jedan pas može biti trenirani i rehabilitacijski i terapijski pas.

10. Literatura

1. Anderson, K. L. (2007.) Who let the Dog in? How to incorporate a Dog into a Self – Contained Classroom. Pribavljeno 24.6.2015. s:
<http://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ967469.pdf>
2. Bauer, M. (1985.) Pas – moj prijatelj, praktični priručnik za ljubitelje i uzgajivače pasa. Sveučilišna naklada Libar. Zagreb.
3. Benal, J. (2013.) What You Need to Know About Service Dogs. Preuzeto 25.6.2015. s: <http://www.quickanddirtytips.com/pets/dog-behavior/what-you-need-to-know-about-service-dogs>
4. Bolha, V. (2014.) Psima s ljubavlju – odgoj i školovanje. Dušević i Kršovnik d.o.o.. Rijeka
5. Burrows, K. E., Adams, C.L. (2005.) Service Dogs for Children with Autism Spectrum Disorder: Benefits, Challenges and Welfare Implications. Preuzeto 25.6.2015. s: <http://www.cnaf.net/documents/NationalServiceDogsStudy.pdf>
6. Coren, S. (1996.) Inteligencija pasa: svijest i umne sposobnosti pasa. Primula d.o.o. Ičići
7. Davis, D. (1999.) Service and Therapy Work: Can One Dog Do Both? Preuzeto 25.6.2015. s: <http://www.petpartners.org/document.doc?id=225>
8. Jalongo, M. R., Astorino, T, Bomboy, N. (2004.) Canine Visitors: The Influence of Therapy Dogs on Young Children's Learning and Well-Being in Classrooms and Hospitals. Preuzeto 25.6.2015. s
http://www.therapyanimals.org/Research_&_Results_files/Canine-visitors-the-influence-of-therapy-dog%20Aug2004.pdf
9. Kim, D. (2014.) How Dogs Reduce Stress in the Classroom. Pribavljeno 24.6.2015. s
<http://edlab.tc.columbia.edu/index.php?q=node/11225>
10. Klever, U. (1995.) Velika knjiga o psima. Primula d.o.o. Opatija
11. Le Roux, M. C., Swartz, L., Swart, E. The effect of an Animal-Assisted Reading Program on the Reading Rate, Accuracy and Comprehension of Grade 3 Students: A Randomized Control Study. Preuzeto 26.5.2015. s:
http://www.therapyanimals.org/Research_&_Results_files/Le%20Roux,%20Swartz,%20Swart%20artikel%20Des%202014.pdf

12. Maduna, D. (1991.) Psi – odgoj, školovanje i psiho-fizička priprema. Dominik Maduna 1991. Slavonski Brod
13. Pavlides, M. (2008.) Service Dogs Aid People with Autism. Pribavljeno 25.6.2015. s: <http://www.pathfindersforautism.org/docs/Service-Dogs-Aid-People-with-Autism-Pavlides.pdf>
14. Rovner, J. (2012.) Pet Therapy: How Animals And Humans Heal Each Other. Preuzeto 22.6.2015. s: <http://www.npr.org/sections/health-shots/2012/03/09/146583986/pet-therapy-how-animals-and-humans-heal-each-other>
15. Rudy, L. (1995.) Service Dogs for People with Seizure Disorders. Preuzeto 26.5.2015. s: <http://www.petpartners.org/Document.Doc?id=227>
16. Schratter, A., Dularam, S. (2011.) Effects of Service Dogs on the Behaviours of Children with Autism. Preuzeto 25.6.2015. s: <http://www.wilderwood.org/autism/docs/Dr.%20Schratter%20research%20paper.pdf>
17. Shaw, D. M. (2013.) Man's Best Friend as a Reading Facilitator. Preuzeto 26.6.2015. s: http://www.therapyanimals.org/Research_&_Results_files/Shaw%20Mans%20Best%20Friend%20Doogan%201.13.pdf
18. Yin, S. (2011.) Kids and Dogs: How Kids should and should not interact with Dogs. Pribavljeno 24.6.2015. s: <http://drsophiayin.com/blog/entry/kids-and-dogs-how-kids-should-and-should-not-interact-with-dogs>
19. Yong, E. (2013.) Origin of Domestic Dog. Pribavljeno 22.6.2015. s: <http://www.the-scientist.com/?articles.view/articleNo/38279/title/Origin-of-Domestic-Dogs/>
20. Ziegler, K. (2013.) The Different Roles of Therapy Dogs and Assistance Dogs. Preuzeto 25.6.2015. s: <http://www.therapydogs.org/documents/Difference%20Between%20Service%20and%20Therapy%20Dogs.pdf>

11. Prilozi

11.1. Početna anketa

Ime i prezime:

Datum: 9. lipnja 2015.

Razred:

Uloga pasa pomagača u odgoju i obrazovanju djece mlađe školske dobi

(Početna anketa)

Procijenite jesu li sljedeće tvrdnje točne ili netočne.	Točno / Netočno
1. Pas može učenicima pomoći u smanjivanju strahova i osjećaja nelagode.	T / N
2. Pas ne može učenicima pomoći u aktivnostima kao što je čitanje.	T / N
3. Za djecu pas može služiti samo kao kućni ljubimac.	T / N
4. Učenici mogu nešto naučiti od pasa.	T / N
5. Psi mogu biti dobri pomagači teško pokretnim osobama ili osobama u invalidskim kolicima.	T / N

Za svaku donju rečenicu odluči koliko je točna za tebe i onda zaokruži broj pokraj odgovora koji se slaže s tvojim mišljenjem. PAZI, zaokruži samo jedan broj u svakom redu.

	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem niti se ne slažem	Slažem se	U potpunosti se slažem
6. Mislim da je pas čovjekov prijatelj te ga se ne bojim.	1	2	3	4	5
7. Znam da postoje psi vodiči koji služe kao psi pomagači slijepim osobama.	1	2	3	4	5
8. Susreo/la sam se s posebno treniranim psima.	1	2	3	4	5
9. Mislim da je pas pouzdana životinja i da mu možemo povjeriti određene dužnosti.	1	2	3	4	5
10. Mislim da psi mogu biti preopasni za svoje vlasnike.	1	2	3	4	5

11.2. Materijali za radionicu

11.2.1. Pitanja po grupama

Pas vodič

Odgovorite na postavljena pitanja. Odgovori će vam pomoći pri izradi vašeg plakata. Ako želite, na plakat možete napisati dodatne informacije koje smatrate bitnima.

1. Tko je pas vodič?
2. Koliko dugo traje školovanje pasa vodiča?
3. Što treba znati školovani pas vodič?
4. Koliko traje osposobljavanje za kretanje uz pomoć psa vodiča?
5. Kako izgleda obuka kretanja uz pomoć psa vodiča?
6. Koliki je radni vijek psa vodiča?

Psi pomagači u učionici i pri čitanju

Odgovorite na postavljena pitanja. Odgovori će vam pomoći pri izradi vašeg plakata. Ako želite, na plakat možete napisati dodatne informacije koje smatrate bitnima.

1. Na koji način psi mogu pomoći učenicima?
2. Može li svaki pas biti pomoćnik u nastavi?
3. Može li pas pomagač ikad ozljediti dijete? (Objasni.)
4. Opiši ponašanje psa pomagača.
5. Kojih deset lekcija možeš naučiti od psa pomagača?
6. Što je R.E.A.D. program? (Opiši.)

Rehabilitacijski psi

Odgovorite na postavljena pitanja. Odgovori će vam pomoći pri izradi vašeg plakata. Ako želite, na plakat možete napisati dodatne informacije koje smatrate bitnima.

1. Kakvi psi su rehabilitacijski psi?
2. Koliko traje školovanje rehabilitacijskog psa?
3. Pogledaj video *Rad rehabilitacijskog psa* i zapiši na koji je način pas pomagao. (Za video se obrati studentici.)
4. Što rehabilitacijski pas omogućava teško pokretnoj osobi ili osobi u invalidskim kolicima?
5. Koliko je radni vijek rehabilitacijskog psa?

Terapijski psi

Odgovorite na postavljena pitanja. Odgovori će vam pomoći pri izradi vašeg plakata. Ako želite, na plakat možete napisati dodatne informacije koje smatrate bitnima.

1. Koje su uloge terapijskog psa?

2. Kome se dodjeljuju terapijski psi?
3. Koliko traje školovanje terapijskog psa?
4. Kako se definira trening i kakve vježbe obuhvaća?
5. Tko sve sudjeluje u treningu?

11.2.2. Rad na tekstu

Psi pomagači u učionici i pri čitanju

Psi u razredu mogu pomoći učenicima u smanjenju stresa, strahova i osjećaja nelagode. Radi se o posebnim terapijskim psima koji su trenirani za rad s djecom. Kada učenici osjete ljutnju, strah ili neki drugi negativni osjećaj ovi psi će im se pridružiti i pokušati ih smiriti stavljanjem svoje glave na učenikovo krilo. Učenici ih smiju milovati dok se ne smire. Naravno, neki učenici znaju ove pse i ugristi i postupati loše prema njima, ali oni su trenirani da ne reagiraju agresivno te nikad neće postupiti agresivno prema djetetu. Terapijski psi su iznimno smireni i osjećaju stres kod drugih.

Deset lekcija za učenike u 3. razredu:

- ✓ Manje pričaj, slušaj više.
- ✓ Manje sjedi, vježbaj više.
- ✓ Manje prigovaraj, više budi zahvalan.
- ✓ Manje jedi brzu hranu (hamburgeri, pizza, hot dog,...), više jedi zdravu hranu.
- ✓ Manje budi sebičan, više misli na druge i njihove potrebe.
- ✓ Budi više strpljiv.
- ✓ Nagađaj manje, uči više.
- ✓ Manje se mršti, a više smiješi.
- ✓ Manje se brini, više vjeruj drugima.
- ✓ Manje osuđuj, a više prihvaćaj.

R.E.A.D. program (*Reading Education Assistance Dogs*) je program u kojem psi pomažu učenicima koji imaju problema s čitanjem i komuniciranjem (razgovorom) s drugima. To se sve odvija na način da učenici čitaju psu priču te ju prepričavaju i izražavaju svoje mišljenje o priči. Učenici mogu slobodno milovati psa i igrati se s njim dok mu čitaju priču. Psi koji sudjeluju u ovom programu su visoko trenirani psi za ovaj posao.

(preuzeto s: <http://www.therapyanimals.org/>
<http://www.educationworld.com/admin/admin/admin559.shtml>)

PAS VODIČ je školovani pas pomagač koji osobama s oštećena vida olakšava kretanje u prostoru.

Školovanje psa vodiča traje 8 mjeseci, a obuhvaća, uz obvezne vježbe poslušnosti, markiranje rubnika, stepenica, zaobljavanje prepreka, pronalazanje pješačkih prijelaza, autobusnih i tramvajskih stajališta, te vođenje u prometu i sl. Uz ovladavanje naredbama pas mora znati samostalno pronalaziti najsigurnija i najprihvatljivija rješenja u brojnim situacijama čime će se povećati samostalnost, sigurnost i brzinu kretanja slijepe osobe.

U zadnjoj fazi školovanja psa instruktor radi s povezano na očima kako bi mu kretanje bilo što sličnije kretanju slijepe osobe i izbjegavajući vizualnu komunikaciju sa psom.

Program obuke uključuje inicijalnu procjenu temeljem koje se odabire psa vodiča, koji po svojim karakteristikama, kako temperamentalnim tako i radnim, najviše odgovara pojedinom kandidatu.

Oposobljavanje za kretanje uz pomoć psa vodiča provodi se kroz individualni rad s korisnikom u trajanju od 6 tjedana (5 tjedana u Centru Silver i 1 tjedan u mjestu življenja korisnika).

Tijekom obuke slijepe osobe izgrađuje kontakt sa psom, stječe osnovna znanja o njezi i zdravlju psa te ovladava naredbama koje je pas tijekom školovanja naučio. Po završetku obuke Stručno povjerenstvo Centra s predstavnikom hrvatske udruge za školovanje pasa i mobilitet procjenjuje dobru koordiniranost u kretanju i komunikaciju između korisnika i psa vodiča, iz čega proizlazi sigurnost i kvalitetno kretanje slijepe osobe sa psom.

Nakon savladanog programa u Centru, te provedene procjene rada radne jedinice slijedi izrada trasa u mjestu življenja korisnika.

Kretanje sa psom vodičem od osobe zahtjeva dobru orijentaciju u prostoru kao i poznavanje trase po kojoj se kreće i procjenu prometa dok pas vodič pronalazi sigurno rješenje.

Kretanje uz pomoć psa vodiča, osim sigurnosti i kvalitete kretanja utječe na rušenje socijalne barijere zbog prepoznavanja mogućnosti korisnika od strane šire društvene zajednice.

Prosječan radni vijek psa vodiča s korisnikom je 7 do 8 godina, nakon čega se, prema procjeni stručnog tima, pas umirovljuje.

Molimo Vas da nikada ne ometate psa vodiča dok radi jer mu na taj način odvlačite pozornost i ugrožavate život slijepe osobe.

Slika 34. Broušura pas vodič (preuzeta 4.5.2015. s: <http://czrs.hr/programi/pas-vodic/>)

REHABILITACIJSKI PAS je školovani pas koji svakodnevno pomaže svom korisniku - teško pokretnoj osobi ili osobi u invalidskim kolicima.

Školovanje rehabilitacijskog psa traje 8 mjeseci, a obuhvaća, uz obvezne vježbe poslušnosti, vježbe pozicioniranja u odnosu na invalidska kolica, donošenje stvari (aport), pritiskanje (njuškam ili šapom) - spuštanje papučica na invalidskim kolicima, paljenje i gašenje svjetla, otvaranje i zatvaranje vrata, ormara i drugo, povlačenje (podizanje osobe iz ležećeg u sjedeći položaj, pomoć pri skidanju (čarapa, hlača, jakne), povlačenje invalidskih kolica do korisnika i drugo, te lajanje na komandu (privlačenje pozornosti - alarmiranje).

U zadnjim mjesecima školovanje rehabilitacijskog psa usmjerava se ciljno prema potrebama i mogućnostima budućeg korisnika (definiraju se opseg i ostali specifični zadaci te druge posebnosti rada).

Program obuke uključuje inicijalnu procjenu kandidata temeljem koje se odabire odgovarajući pas, koji po svojim karakteristikama, kako temperamentalnim tako i radnim, najviše odgovara pojedinom korisniku.

Oposobljavanje tima korisnik - rehabilitacijski pas provodi se kroz individualni rad u trajanju od 7 tjedana (5 tjedana u Centru Silver i 2 tjedna u mjestu življenja korisnika).

Rehabilitacijski pas omogućava teško pokretnoj osobi ili osobi u invalidskim kolicima ostvarenje nezavisnijeg i kvalitetnijeg života. Potrebno je naglasiti da se prisustvom rehabilitacijskog psa u životu pojedinca nerijetko ruše socijalne barijere zbog prepoznavanja mogućnosti korisnika od strane šire društvene zajednice.

Radni vijek rehabilitacijskog psa s korisnikom je 7 do 8 godina, nakon čega se, prema procjeni stručnog tima, pas umirovljuje.

Slika 35. Brošura rehabilitacijski pas (preuzeta 4.5.2015. s: <http://czrs.hr/programi/rehabilitacijski-pas/>)

TERAPIJSKI PSI su posebno školovani psi s pomagačkom i terapijskom namjenom, s ciljem poticanja razvojnih procesa djece ili mladih osoba s teškoćama u razvoju. Ovakav kombinirani pristup omogućava da po završetku školovanja terapijski pas ima 2 uloge:

- ✿ pomagača djetetu s teškoćama u razvoju: kretanje, dodavanje predmeta, pomoć u svaćenju i drugim svakodnevnim zadacima, almiranje, smirivanje i drugo, ovisno o individualnim potrebama i mogućnostima djeteta
- ✿ motivatora u svakodnevnim aktivnostima te postojećim terapijskim i rehabilitacijskim procesima u koje je dijete s teškoćama u razvoju uključeno.

Terapijski psi dodjeljuju se u:

- ✿ obitelji djece s teškoćama u razvoju, na način da jedan od roditelja/skrbnika prolazi obuku i postaje voditelj psa te usmjerava svakodnevnu interakciju djeteta i terapijskog psa
- ✿ ustanove, škole, udruge i sl. gdje stručni voditelj, također nakon prolaska obuke, radi individualno ili u skupinama djece s teškoćama u razvoju uključujući u svoj rad terapijskog psa

Kroz uključivanje terapijskog psa u svakodnevni život i postojeće rehabilitacije/terapije djeluje se na različite aspekte razvoja pojedinca:

- ✿ senzo-motorički razvoj
- ✿ socio-kognitivni razvoj
- ✿ komunikacijski razvoj
- ✿ psiho-socijalni i emotivni razvoj

Školovanje terapijskog psa traje 8 mjeseci, a obuhvaća bazične vježbe poslušnosti dok se specifičnosti treninga definiraju prema potrebama svakog pojedinog djeteta - korisnika (npr. hiperaktivnost, različite motoričke, govorne ili intelektualne teškoće, gluhoća, sljepoća...).

Program obuke uključuje inicijalnu procjenu kandidata temeljem koje se odabire odgovarajući pas, koji po svojim karakteristikama, kako temperamentalnim tako i radnim, najviše odgovara pojedinom korisniku.

Obuka roditelja za rad s terapijskim psom provodi se kroz individualni rad u trajanju od 4 tjedna (1 tjedan u Centru Silver i 15 rehabilitacijskih dana u mjestu življenja korisnika, kada se u rad uključuje i dijete - korisnik).

Radni vijek terapijskog psa je 7 do 8 godina, nakon čega se, prema procjeni stručnog tima, pas umirovljuje.

Program (re)habilitacije sa psom

U Centru se provodi program (re)habilitacije sa psom u koji su uključeni korisnici koji iz različitih razloga nisu u mogućnosti imati psa kod kuće ili u periodu čekanja na terapijskog psa.

U sklopu suradnje s drugim ustanovama za djecu s teškoćama u razvoju uključujemo pse pomagače u terapijski rad s korisnicima njihovih usluga.

Slika 36. Brošura terapijski pas (preuzeta 2.5.2015. s: <http://czrs.hr/programi/terapijski-pas/>)

11.3. Završna anketa

Ime i prezime:

Datum: 9. lipnja 2015.

Razred:

Uloga pasa pomagača u odgoju i obrazovanju djece mlađe školske dobi

(Završna anketa)

Za svaku donju rečenicu odluči koliko je točna za tebe i onda zaokruži broj pokraj odgovora koji se slaže s tvojim mišljenjem. PAZI, zaokruži samo jedan broj u svakom redu.	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem niti se ne slažem	Slažem se	U potpunosti se slažem
1. Danas sam naučio/la nešto novo o psima	1	2	3	4	5
2. Uloga psa znatno je veća nego što sam to mislio/la.	1	2	3	4	5
3. Želio/la bih znati više o ovoj temi.	1	2	3	4	5
4. Psi pomagači nisu agresivni psi i neće napasti svoje vlasnike	1	2	3	4	5
5. Želio/la bih vidjeti i upoznati se s radom pasa pomagača.	1	2	3	4	5

Procijeni točnost sljedećih tvrdnji prema svom mišljenju i onome što si naučio/la na radionici.

6. Želio/la bih da i moj razred ima psa pomagača u nastavi.	DA	NE
7. Pas može učenicima pomoći u smanjivanju strahova i osjećaja nelagode.	DA	NE
8. Učenici mogu nešto naučiti od pasa.	DA	NE
9. Psi mogu biti dobri pomagači teško pokretnim osobama ili osobama u invalidskim kolicima.	DA	NE
10. Bilo koji pas može služiti kao pas pomagač.	DA	NE

11. Dovrši sljedeće rečenice te navedi što više primjera koje si danas čuo/la ili vidio/la. U drugoj rečenici zaokruži tvrdnju koja vrijedi za tebe.

Danas sam naučio/la _____

_____

_____

Radionica mi se *svidjela/nije vidjela* zbog _____

_____

_____

12. Popis slika

Slika 1. Bigl

Slika 2. Škotski ovčar

Slika 3. Njufaundlend

Slika 4. Oštodlaki jazavčar

Slika 5. Dalmatinski pas

Slika 6. Erdel terijer

Slika 7. Miacis

Slika 8. Sivi vuk i pas

Slika 9. Anatomske nazivlje vidljivih dijelova tijela

Slika 10. Unutrašnji organi

Slika 11. Kostur

Slika 12. Brakoidna glava – istarski gonič

Slika 13. Lupoidna glava – hrvatski ovčar

Slika 14. Molosoidna glava – napuljski mastif

Slika 15. Graoidna glava – ruski hrt

Slika 16. Zubalo psa

Slika 17. Pas otvara perilicu za rublje

Slika 18. Terapijski pas i dječak

Slika 19. Reakcija 1.

Slika 20. Reakcija 2.

Slika 21. Reakcija 3.

Slika 22. Reakcija 4.

Slika 23. Reakcija 5.

Slika 24. Reakcija 6.

Slika 25. Reakcija 7.

Slika 26. Reakcija 8.

Slika 27. R.E.A.D. program

Slika 27. Učenici rade na tekstu o psima vodičima

Slika 28. Plakati

Slika 29. Učenici prezentiraju rad svoje grupe

Slika 30. Grafički prikaz prve grupe pitanja početne ankete

Slika 31. Grafički prikaz druge grupe pitanja početne ankete

Slika 32. Grafički prikaz prve grupe pitanja završne ankete

Slika 33. Grafički prikaz druge grupe pitanja završne ankete

Slika 34. Brošura pas vodič

Slika 35. Brošura rehabilitacijski pas

Slika 36. Brošura terapijski pas